

РЕПУБЛИКА СРБИЈА

УПРАВА ЗА ЗАЈЕДНИЧКЕ ПОСЛОВЕ РЕПУБЛИЧКИХ ОРГАНА

**ОДЕЉЕЊЕ ЗА ИНФОРМАЦИОНО-ДОКУМЕНТАЦИОНЕ
И БИБЛИОТЕЧКЕ ПОСЛОВЕ**

**ИНФОРМАТИВНИ
БИЛТЕН**

**БРОЈ 4
2019.**

Одељење за информационо-документационе и библиотечке послове Управе за заједничке послове републичких органа већ више од тридесет година једном месечно објављује Информативни билтен, којим обавештава кориснике о обновљеном информационо-документационом и библиотечком фонду.

Обавештавамо кориснике да БАЗИ ПРАВНИХ ПРОПИСА Одељења за информационо-документационе и библиотечке послове Управе, која је дневно ажурна и притом бесплатна, могу приступити путем следеће интернет адресе:

<http://bpp.uzzpro.gov.rs>

Из наше базе која садржи преко 120.000 прописа, за свега неколико минута може се добити како важећи тако и неважећи пропис, у штампаној верзији или електронском поштом, као што се може добити и телефонским путем свака информација о статусу траженог прописа.

БИЛТЕНИ у електронском облику могу се преузети на адреси:

<http://www.uzzpro.gov.rs/biblioteka-bilteni.html>

Целокупан библиотечки фонд може се погледати на адреси:

<http://www.uzzpro.gov.rs/biblioteka-knjige.html>

Дигитална библиотека налази се на адреси:

<http://www.uzzpro.gov.rs/biblioteka-digit.html>

За коришћење целокупног фонда, као и за информације о правним прописима објављеним у службеним гласилима, корисници се могу обратити Одељењу:

1. Немањина бр. 22-26,
телефон: 3616-296, 363-1620, 363-1104, 3613-734/лок. 1620 и 1104

или електронски: **biblioteka@uzzpro.gov.rs**

Главни и одговорни уредник: Смиља Богдановић, начелник Одељења
smilja.bogdanovic@uzzpro.gov.rs

Технички уредник: Јелена Васиљевић, организатор пријема и евиденције захтева корисника

Сарадници: Гордана Јуришић, документалиста
Смиљана Павков, документалиста
Гордан Горуновић, оператер за системе базе података
Лепосава Милановић, оператер припреме података
Радмила Тубин-Михајловић, организатор пријема и евиденције захтева корисника
Дејан Станојловић, оператер за системе базе података

Лектор: Смиља Богдановић

Коректор: Јелена Васиљевић

Компјутерска обрада: Радинка Мићовић, програмер софтверских решења и Одељење за информационо-документационе и библиотечке послове

ШТАМПА: УПРАВА ЗА ЗАЈЕДНИЧКЕ ПОСЛОВЕ РЕПУБЛИЧКИХ ОРГАНА
Београд, Немањина 22-26

САДРЖАЈ

- 1.** Преглед одабраних правних прописа објављених у службеним гласилима Републике Србије, Аутономне Покрајине Војводине и Града Београда
- 2.** Списак претплата на дневне листове, службена гласила и часописе
- 3.** Преглед старих публикација
- 4.** Преглед нових књига
- 5.** Листа најчитанијих књига

1

**ПРЕГЛЕД ОДАБРАНИХ ПРАВНИХ ПРОПИСА
ОБЈАВЉЕНИХ У СЛУЖБЕНИМ ГЛАСИЛИМА
РЕПУБЛИКЕ СРБИЈЕ, АУТОНОМНЕ ПОКРАЈИНЕ
ВОЈВОДИНЕ И ГРАДА БЕОГРАДА**

УСТАВНОПРАВНИ И ПОЛИТИЧКИ СИСТЕМ

Службени гласник Републике Србије

Указ о додели одликовања за нарочите заслуге за Републику Србију и њене грађане у књижевном, посебно песничком стваралаштву, Сретењског ордена трећег степена, Добрици Ерићу, постхумно, Службени гласник Републике Србије бр. 25/2019

Укази о додели одликовања, Службени гласник Републике Србије бр. 28/2019

Уредба о стањима у служби професионалних војних лица и о унапређивању официра и подофицира, Службени гласник Републике Србије бр. 25/2019

Уредба о изменама Уредбе о специјалној и посебним јединицама полиције, Службени гласник Републике Србије бр. 29/2019

Одлука о утврђивању Националне контролне листе робе двоструке намене, Службени гласник Републике Србије бр. 28/2019

Одлука о образовању Националног координационог тела за спречавање и борбу против тероризма и одређивању и именовању Националног координатора за спречавање и борбу против тероризма, Службени гласник Републике Србије бр. 29/2019

Правилник о утврђивању кривичних дела за чију осуду државни службеник постаје недостојан за обављање послова, односно вршење дужности, Службени гласник Републике Србије бр. 26/2019

Правилник о измени Правилника о регистру функционера и регистру имовине, Службени гласник Републике Србије бр. 26/2019

Упутство о методологији за праћење и анализирање стања у вези са одливом кадрова и његовим утицајем на рад органа државне управе, Службени гласник Републике Србије бр. 28/2019

Решење о постављењу на положај помоћника директора Управе за заједничке послове, Александра Ребића, Службени гласник Републике Србије бр. 26/2019

Службени лист Аутономне Покрајине Војводине

Покрајинска скупштинска одлука о Жалбеној комисији Аутономне Покрајине Војводине, Службени лист Аутономне Покрајине Војводине бр. 18/2019

Одлука о измени Одлуке о образовању Савета за интеграцију Рома, Службени лист Аутономне Покрајине Војводине бр. 15/2019

Одлука о измени и допуни Одлуке о избору председника и чланова одбора Скупштине Аутономне Покрајине Војводине, Службени лист Аутономне Покрајине Војводине бр. 18/2019

Кодекс понашања у органима Аутономне Покрајине Војводине, Службени лист Аутономне Покрајине Војводине бр. 18/2019

ФИНАНСИЈЕ И ПРИВРЕДА

Службени гласник Републике Србије

Уредба о Ценовнику одстрела ловостајем заштићених врста дивљачи за ловну 2019/2020. годину, Службени гласник Републике Србије бр. 26/2019

Уредба о допуни Уредбе о планирању и врсти роба и услуга за које се спроводе централизоване јавне набавке, Службени гласник Републике Србије бр. 26/2019

Уредба о измени Уредбе о утврђивању Државног програма помоћи и обнове оштећених породичних стамбених објеката у својини грађана услед дејства поплава и града у мају и јуну 2018. године, Службени гласник Републике Србије бр. 26/2019

Уредба о допуни Уредбе о утврђивању Државног програма обнове инфраструктуре која је у надлежности јединице локалне самоуправе оштећене или порушене услед дејства поплава и града у мају и јуну 2018. године, Службени гласник Републике Србије бр. 26/2019

Уредба о издавању доплатне поштанске марке „НЕДЕЉА ЦРВЕНОГ КРСТА”, Службени гласник Републике Србије бр. 29/2019

Уредба о критеријумима за одређивање активности које утичу на животну средину према количини загађења, односно степену негативног утицаја на животну средину који настаје обављањем активности, износима накнада, условима за ослобађање од плаћања накнаде или њено умањење, као и критеријумима који су од значаја за утицај физичких лица на животну средину, Службени гласник Републике Србије бр. 29/2019

Уредба о измени и допуни Уредбе о расподели подстицаја у пољопривреди и руралном развоју у 2019. години, Службени гласник Републике Србије бр. 29/2019

Уредба о изменама Уредбе о платама полицијских службеника, Службени гласник Републике Србије бр. 29/2019

Одлука о условима за смањење царинских дажбина на одређену робу, Службени гласник Републике Србије бр. 27/2019

Одлука о сезонским стопама царине на увоз одређених пољопривредних производа, Службени гласник Републике Србије бр. 27/2019

Одлука о образовању Радне групе за праћење реализације Програма за решавање проблематичних кредита за период 2018–2020. године, Службени гласник Републике Србије бр. 27/2019

Одлука о измени Одлуке о образовању Радне групе за реализацију активности у вези са поверавањем индиректног управљања програмом ИПАРД, Службени гласник Републике Србије бр. 27/2019

Одлука о расподели средстава из Буџетског фонда за програм локалне самоуправе, Службени гласник Републике Србије бр. 28/2019

Одлука о измени Одлуке о условима за смањење царинских дажбина на одређену робу, Службени гласник Републике Србије бр. 29/2019

Одлука о измени Одлуке о сезонским стопама царине на увоз одређених пољопривредних производа, Службени гласник Републике Србије бр. 29/2019

Правилник о какао и чоколадним производима намењеним за људску употребу, Службени гласник Републике Србије бр. 24/2019

Правилник о производима сличним чоколади, крем производима и бомбонским производима, Службени гласник Републике Србије бр. 24/2019

Правилник о заједничким показатељима безбедности у железничком саобраћају, Службени гласник Републике Србије бр. 25/2019

Правилник о техничким захтевима за употребу цемента и производа на бази цемента у изградњи коловозних конструкција и земљаним радовима, Службени гласник Републике Србије бр. 26/2019

Правилник о условима заштите животне средине које морају да испуне корисници ИПАРД подстицаја, Службени гласник Републике Србије бр. 26/2019

Правилник о изменама Правилника о пореској пријави о обрачунатом порезу самопорезивањем и припадајућим доприносима на зараду, односно другу врсту прихода од стране физичког лица као пореског обвезника, Службени гласник Републике Србије бр. 27/2019

Правилник о измени Правилника о условима и начину остваривања права на подстицаје у сточарству по кошници пчела, Службени гласник Републике Србије бр. 27/2019

Правилник о измени Правилника о подстицајима за инвестиције у физичку имовину пољопривредног газдинства за изградњу и опремање објеката за унапређење примарне пољопривредне производње, Службени гласник Републике Србије бр. 27/2019

Правилник о утврђивању Годишњег програма основних геолошких истраживања за 2019. годину, Службени гласник Републике Србије бр. 27/2019

Правилник о изменама и допуни Правилника о подстицајима за инвестиције у физичку имовину пољопривредног газдинства за набавку нових машина и опреме за унапређење примарне производње биљних култура, Службени гласник Републике Србије бр. 29/2019

Правилник о врсти хране и начину вршења службене контроле, као и листи мешовите хране и начину вршења контроле те хране, Службени гласник Републике Србије бр. 29/2019

Акциони план за период 2019–2020. године за спровођење Стратегије развоја интерне финансијске контроле у јавном сектору у Републици Србији за период 2017–2020. године, Службени гласник Републике Србије бр. 26/2019

Национални програм за сузбијање сиве економије са Акционим планом за спровођење Националног програма за сузбијање сиве економије за период 2019–2020. године, Службени гласник Републике Србије бр. 27/2019

Службени лист Аутономне Покрајине Војводине

Правилник о додели средстава за финансирање спровођења јавних радова на територији Аутономне Покрајине Војводине у 2019. години, Службени лист Аутономне Покрајине Војводине бр. 15/2019

Правилник о додели средстава за суфинансирање инвестиција у пчеларство на територији Аутономне Покрајине Војводине у 2019. години, Службени лист Аутономне Покрајине Војводине бр. 15/2019

Правилник о додели средстава из Годишњег програма коришћења средстава из Буџетског фонда за шуме АП Војводине за 2019. годину, Службени лист Аутономне Покрајине Војводине бр. 16/2019

Правилник за доделу средстава за суфинансирање трошкова контроле и сертификације органске производње, као и набавку прикључне механизације за органску производњу на територији АП Војводине у 2019. години, Службени лист Аутономне Покрајине Војводине бр. 16/2019

Службени лист Града Београда

Одлука о повећању основног капитала Јавног комуналног предузећа ГСП „Београд”, Београд, Службени лист Града Београда бр. 12/2019

Одлука о измени и допуни Одлуке о утврђивању назива улица и других делова насељених места на територији градске општине Савски венац, Службени лист Града Београда бр. 13/2019

Одлука о додели назива улици на територији градске општине Стари град, Службени лист Града Београда бр. 13/2019

Одлука о утврђивању назива улица и других делова насељених места на територији градске општине Палилула, Службени лист Града Београда бр. 13/2019

Одлука о утврђивању назива улица и других делова насељених места на територији градске општине Чукарица – централни део, Службени лист Града Београда бр. 13/2019

Правилник о изменама и допунама Правилника о начину и поступку преноса неутрошених буџетских средстава Града Београда на рачун извршења буџета Града Београда, Службени лист Града Београда бр. 18/2019

Правилник о изменама и допунама Правилника о начину коришћења средстава са подрачуна, односно других рачуна консолидованог рачуна трезора Града Београда и о начину извештавања о инвестирању средстава корисника буџета, Службени лист Града Београда бр. 19/2019

Упутство о начину уплаћивања и евидентирања одређених јавних средстава и праћења укупних јавних средстава буџета Града Београда, Службени лист Града Београда бр. 17/2019

Решење о измени Решења о одређивању локација центара за скупљање отпада – рециклажних центара и трансфер станица на територији Града Београда, Службени лист Града Београда бр. 20/2019

Програм мера подршке за спровођење пољопривредне политике и политике руралног развоја Града Београда за 2019. годину, Службени лист Града Београда бр. 16/2019

РАДНИ ОДНОСИ, ЗДРАВСТВЕНА И СОЦИЈАЛНА ЗАШТИТА

Службени гласник Републике Србије

Закон о здравственом осигурању, Службени гласник Републике Србије бр. 25/2019

Закон о здравственој заштити, Службени гласник Републике Србије бр. 25/2019

Закон о предметима опште употребе, Службени гласник Републике Србије бр. 25/2019

Закон о изменама и допунама Закона о супстанцама које се користе у недозвољеној производњи опојних дрога и психотропних супстанци, Службени гласник Републике Србије бр. 25/2019

Уредба о минимуму процеса рада у Републичком геодетском заводу, Службени гласник Републике Србије бр. 26/2019

Уредба о допуни Уредбе о разврставању радних места и мерилима за опис радних места државних службеника, Службени гласник Републике Србије бр. 26/2019

Одлука о образовању Међуресорне радне групе за надзор над применом Споразума између Владе и представника штрајкачког одбора Републичког геодетског завода, Синдиката ЈОС РГЗ-а и Синдиката Независност РГЗ-а, Службени гласник Републике Србије бр. 24/2019

Исправка Одлуке о највишим ценама лекова за употребу у хуманој медицини чији је режим издавања на рецепт, Службени гласник Републике Србије бр. 25/2019

Правилник о условима за обављање делатности увоза и извоза репродуктивних ћелија, као и начин провере услова квалитета и безбедности, Службени гласник Републике Србије бр. 27/2019

Правилник о допуни Правилника о номенклатури здравствених услуга на примарном нивоу здравствене заштите, Службени гласник Републике Србије бр. 27/2019

Правилник о утврђивању Списка психоактивних контролисаних супстанци, Службени гласник Републике Србије бр. 28/2019

Правилник о изменама Правилника о хигијенској исправности воде за пиће, Службени гласник Републике Србије бр. 28/2019

Правилник о изменама и допунама Правилника о друштвеном стандарду корисника пензија Републичког фонда за пензијско и инвалидско осигурање, Службени гласник Републике Србије бр. 29/2019

Списак српских стандарда из области медицинских средстава, Службени гласник Републике Србије бр. 28/2019

Листа лекова који се издају без лекарског рецепта и који се могу рекламирати у средствима јавног информисања, Службени гласник Републике Србије бр. 28/2019

Службени лист Аутономне Покрајине Војводине

Одлука о додели бесповратних средстава породицама у којима се роди треће или четврто дете за решавање стамбеног питања или унапређење услова становања на територији Аутономне Покрајине Војводине за 2019. годину, Службени лист Аутономне Покрајине Војводине бр. 15/2019

Правилник о додели субвенција за samozapošljavanje у Аутономној Покрајини Војводини у 2019. години, Службени лист Аутономне Покрајине Војводине бр. 15/2019

Правилник о додели субвенција за запошљавање незапослених лица у Аутономној Покрајини Војводини у 2019. години, Службени лист Аутономне Покрајине Војводине бр. 15/2019

Правилник о условима за доделу бесповратних средстава породицама у којима се роди треће или четврто дете за решавање стамбеног питања или за унапређење услова становања на територији Аутономне Покрајине Војводине, Службени лист Аутономне Покрајине Војводине бр. 16/2019

Правилник о поступку и критеријумима за доделу средстава Покрајинског секретаријата за здравство удружењима за област здравствене заштите у 2019. години, Службени лист Аутономне Покрајине Војводине бр. 17/2019

Службени лист Града Београда

Решење о образовању интерресорних комисија за процену потреба за пружањем додатне образовне, здравствене и социјалне подршке детету, ученику и одраслом за територију Града Београда, Службени лист Града Београда бр. 20/2019

Програм „Амброзија као здравствени ризик” – мониторинг и сузбијање амброзије са неуређених јавних површина на територији града Београда у 2019. години, Службени лист Града Београда бр. 14/2019

ОБРАЗОВАЊЕ, НАУКА, КУЛТУРА И ФИЗИЧКА КУЛТУРА

Службени гласник Републике Србије

Одлука о оснивању Академије васпитачко-медицинских струковних студија, Службени гласник Републике Србије бр. 26/2019

Одлука о утврђивању споменика „Слобода” на Иришком венцу за споменик културе, Службени гласник Републике Србије бр. 26/2019

Одлука о утврђивању манастира Свете Варваре на Рељиној градини за споменик културе, Службени гласник Републике Србије бр. 26/2019

Одлука о утврђивању Спомен парка Попина у Штулцу за знаменито место, Службени гласник Републике Србије бр. 29/2019

Одлука о утврђивању Споменика са спомен-гробницом стрељаних рањеника на Златибору за споменик културе, Службени гласник Републике Србије бр. 29/2019

Правилник о обуци, оспособљавању и стручном испиту за вршење детективских послова, Службени гласник Републике Србије бр. 27/2019

Решења о додели новчане награде за спортске резултате, Службени гласник Републике Србије бр. 26/2019

Службени лист Аутономне Покрајине Војводине

Правилник о измени Правилника о критеријумима за суфинансирање набавке машина и опреме у установама високог образовања чији је оснивач Аутономна Покрајина Војводине, Службени лист Аутономне Покрајине Војводине бр. 17/2019

Службени лист Града Београда

Одлука о подизању споменика Мири Траиловић и Јовану Ћирилову, Службени лист Града Београда бр. 12/2019

Одлука о подизању споменика – меморијала „Зашто?” погинулим радницима РТС-а у НАТО бомбардовању 1999. године, Службени лист Града Београда бр. 12/2019

2

**СПИСАК ПРЕТПЛАТА НА ДНЕВНЕ ЛИСТОВЕ,
СЛУЖБЕНА ГЛАСИЛА И ЧАСОПИСЕ ЗА ПОТРЕБЕ
БИБЛИОТЕКЕ УПРАВЕ У 2019. ГОДИНИ**

ДНЕВНИ ЛИСТОВИ И ЧАСОПИСИ

1.	АЛО
2.	БЛИЦ
3.	ВЕЧЕРЊЕ НОВОСТИ
4.	ВРЕМЕ
5.	ДАНАС
6.	ИНФОРМЕР
7.	КУРИР
8.	НЕДЕЉНИК
9.	НИН
10.	ПЕЧАТ
11.	ПОЛИТИКА
12.	СРПСКИ ТЕЛЕГРАФ

СЛУЖБЕНА ГЛАСИЛА

1.	СЛУЖБЕНИ ГЛАСНИК РЕПУБЛИКЕ СРБИЈЕ
2.	СЛУЖБЕНИ ГЛАСНИК РЕПУБЛИКЕ СРБИЈЕ – МЕЂУНАРОДНИ УГОВОРИ
3.	СЛУЖБЕНИ ЛИСТ АП ВОЈВОДИНЕ
4.	СЛУЖБЕНИ ЛИСТ ГРАДА БЕОГРАДА

СТРУЧНИ ЧАСОПИСИ

1.	ЈЕЗИК ДАНАС
2.	ЛИПАР: часопис за књижевност, језик, уметност и културу
3.	РС PRESS
4.	ПРАВНА ПРАКСА: часопис за примену прописа

ОСТАЛЕ СЕРИЈСКЕ ПУБЛИКАЦИЈЕ

1.	БИЛТЕН ДРЖАВНОГ ПРАВОБРАНИЛАШТВА
2.	БИЛТЕН ЈАВНИХ ФИНАНСИЈА
3.	БИЛТЕН МИНИСТАРСТВА ДРЖАВНЕ УПРАВЕ И ЛОКАЛНЕ САМОУПРАВЕ
4.	БИЛТЕН РЕПУБЛИЧКОГ ЗАВОДА ЗА СТАТИСТИКУ
5.	БИЛТЕН УСТАВНОГ СУДА РЕПУБЛИКЕ СРБИЈЕ
6.	МЕСЕЧНИ СТАТИСТИЧКИ ПРЕГЛЕД
7.	САОПШТЕЊА РЕПУБЛИЧКОГ ЗАВОДА ЗА СТАТИСТИКУ

3

ПРЕГЛЕД СТАРИХ ПУБЛИКАЦИЈА

Излазећи у сусрет све израженијим захтевима корисника да пронађу одговор на специфична питања из професионалне праксе, кроз Информативни билтен континуирано ћемо упознавати своје читаоце са садржајима старих књига из богате ризнице библиотеке Управе. Наш фонд обухвата, између осталог, и вредне писане документе који, осим документационе, имају и научну и стручну вредност. Будући да су посредни књиге од историјског значаја, као и периодична издања и друге драгоцене библиотечке целине којима располажу постојећи фондови, овим путем настојали смо да проширимо лектуру свима онима који желе да се стручно усавршавају. Напомињемо да ове књиге (из којих дајемо само изводе) могу да се користе само у читаоници библиотеке Управе за заједничке послове републичких органа.

За овај број издвајамо:

1. В. Карић: Србија: Опис земље, народа и државе, Београд: 1887.

2. Др Драг. Аранђеловић: О миразу, спреми и удомљењу по нашем Грађанском законику, Београд: 1912.

У наредним бројевима Информативног билтена наставићемо са приказима тематски и жанровски разноврсних публикација нашег богатог фонда.

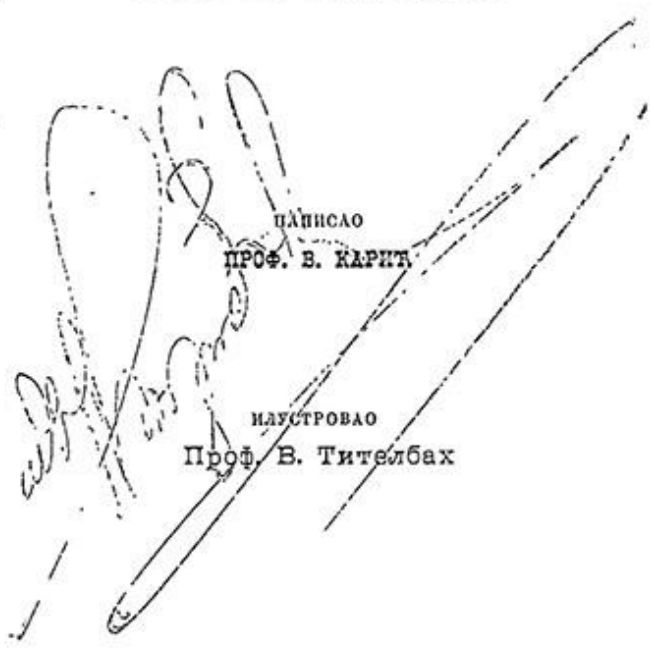

ОВУ ЈЕ КЊИГУ ПОТПОМОГАО КЊИЖЕВНИ ФОНД
ИЛИЈЕ М. КОЛАРЦА

СРБИЈА

ОПИС ЗЕМЉЕ, НАРОДА И ДРЖАВЕ

ИЛУСТРАО
ПРОФ. В. КАРИЋ

НАУСТРОВАО
ПРОФ. В. ТИТЕЛБАХ

БЕОГРАД

У КРАЉЕВСКО-СРПСКОЈ ДРЖАВНОЈ ШТАМПАРИЈИ

1887

ИЛАСЦ ЗАДРЖАВА СВА ПРАВА КАКО НА ТЕКСТ ТАКО И НА СЛИКЕ.
TOUS LES DROITS DE TRADUCTION ET DE REPRODUCTION RÉSERVÉS.

В. НАЧИН ЖИВЉЕЊА И ОБИЧАЈИ

Х Р А Н А

Србији, као земљи, у којој је без мало сав народ православни хришћанин, вера сама од веома је замашнога утицаја на начин храњења његова. Кад се узму у рачун четири главна поста у години: Ускршњи, Петровски, Госпођински и Божићни пост, за тим Среда и Петак и извесни празници, у које је опет пост прописан, онда се види, да је наш народ упућен на најстрожију биљну храну за време од читаве две трећине дана у години. Оно рибе што по каткад уз пост изеде, у тако је незнатној количини, да само стање ствари, може се казати, ни у колико не мења.

У Србији су на селу код сељака три главна obroka; први пада око девет часова пре подне и зове се: ручак; други око три часа по подне и зове се: ужина, и трећи доцне под ноћ, и то је: вечера.

Уз пост, главна је храна нашем сељаку проја: хлеб од кукурузнога брашна, за тим хлеб — кисео или пре-

сан — од пшенична, јечмена, овсена и хељдана брашна. У источној Србији једе се готово само кукурузно брашно, умешено у проју или укувано у качамак. Власи се хране овим брашном чак и онда, кад имају могућности пшенично и по јевтинију цену да купе. Пшеничнога пак хлеба највише се троши у Шабачкоме и Ваљевском округу, за тим, у мање брдовитим крајевима Шумадије. Хлеб месе на селу редуше и пеку га на огњишту, у врелим црепуљама или прећући у врућ пепео, измешан са жеравицом. Но у крајевима, у којима је дрвета за гориво понестало, као на прилику у Стигу, хлеб пеку и у пећима, зажаренима сламом.

Уз хлеб, било кукурузни или пшенични, јечмени и т. д. присмаче се куван пасуљ, сочиво, боб, обарен или печен кромпир, уз велике количине ужасно љуте паприке и неколико врста лука, за тим купус, ротква и краставци.

Пасуљ, сочиво и боб долазе у најснажнију биљну храну, јер се количином храњивих састојака знатно примичу месу; према томе, када би смок биљни, који мало час поменусмо, био просечна дневна храна, којом се народ у Србији, за време поста и осталих посних дана преко године, храни, ми би могли без замерке казати, да се он храни добро. Али на жалост није тако. Ретка је кућа у Србији, која себи преко лета спреми толико варива и поврћа, колико јој је потребно до новог рода, с тога, кад се оно што је спремљено потроши, онда се живи о сухоме лебу, највише уз присмок лука и паприке. Како се наш народ бедно уз пост храни, даје нам верно сведочанство један од најбољих познавалаца његових код нас. Крсно је име најзнатнија домаћа светковина српска; она се светкује и слави сваким обиљем, што га је једна кућа у опште кадра показати. И на тај најзнаменитији дан у години ево шта један свечар из Ужичкога округа

спрема, да дочека и почасти своје госте: лука, роткве, киселих паприка, папуле или чорбастог пасуља, кромпира, цвекле и кисела купуса; тек ако је богатији имаће још и пиринца, рибе, меда, пекмеза и пшеничнога хлеба у кисело. Према овоме може се мислити шта се тамо једе у другим, обичним данима уз пост! И тако није само у Ужичком округу.

Но за сељака, дакле за огромну већину народа у Србији, биљна је храна по свој земљи главно, чиме се он храни и у сами мрс. У крајевима сточним присмаче се истина бели смок: сир, скоруп, млеко слатко и кисело, сурутка и јаја, али све то веома штедљиво. Али је једење меса и у самим тим крајевима већ знак неке раскоши; ни тамо се оно не једе сваки дан, а коме је то могућно мора да је веома велики газда, и за њега се прича, како има сваки дан меса у кући. Иначе, месо се обично једе веома ретко, тек од недеље до недеље, о празницима, о славама и свадбама. Једино у Мачви и Посавини, за тим у доњем Поморављу и Стигу месо се једе почешће. Тамо је истина много мање стоке, а нарочито млечне, али је тамо опет земљорадња најнапреднија у свој Србији, и народ много бољега имовног стања, па му и подноси да повише троши на месо, тим пре, што је у тим житним крајевима белог смока веома мало.

Преко лета највише се троши овнујскога меса; зими пак једе се више свињско и већином сухо. Свака кућа гледа да по могућству спреми зимницу — пастрму —, којом ће се преко зиме осмочити. Пастрма је најчешће свињска, али у Чачанскоме а нарочито Ужичком округу много се више суши говеђега, овнујског или козијег меса. Козије месо у опште свуда се мање једе; има крајева у којима га не једу никако, ма да су козама богати, јер држе да се неке болести од тог меса позлеђују. Од живине нај-

више се једе кокош и ћурка, а у местима поред већих вода и бара једу се више гуске и патке.

Но ма како да се наш народ, у опште, лоше и недовољно храни, опет има једно време у години, у које он, сразмерно, најбоље са храном стоји, а то је од Велике Госпође до Божићних поклада и уз месојеђе. У јесен, по међудневицама, већ сва летина стиже до руке; ново вино преврело и већ се може отакати, често стиже и нова ракија, бели је смок сав у чабровима, овце и козе су утовљене, свиње се пристиглом храном већ поправљају: на све стране само могућно изобиље. Јесењи дани, за сељака су највеселији дани у години, јер је тада и хране највише. Тако је исто обиље још и уз месојеђе, само једино што је тада воћа понестало.

Од мрсних јела најчешће се у сељачкој кући готове ова:

- а. Кисела чорба; она се готови од каквога било меса, било говеђег, било овчега, козијег или свињског, али најчешће од живине, и зачињава се млеком, машћу или скорупом, јајима и сирћетом.
- б. Пасуљ у зрну или као боранија, за тим сочиво и зеље с месом или сланином, опет све зачињено машћу или скорупом, а боранија још и млеком.
- в. Кисели купус са сланином или сувим месом.
- г. Пиктије, најчешће од свињских па онда од говеђих ногу и главе.

Од брашненица најчешће се гради:

- а. Гибаница; за њу се најпре јувке умесе, па се развуку и на врелој црепуљи или сачу добро осуше. Ове се јувке после слажу у подубоку тепсију, али се између њих разлива сир измешан са размућеним јајима; све се пак залива растопљеним скорупом. Кад се у сир и јаја помеша још и зеља, гибаница се зове и зељаник. Кад се пак, место свега тога, између јувака

наслаже купус ситно исечен, било слатак или кисео, гибаница се зове купусара или купусник. Гибаница је најраскошнија брашненица у сељачкој кући.

б. Цицвара; она се гради од пшенична брашна, на густо у води укуваног а зачињава се машћу, скорупом и сиром.

в. Качамак се гради од кукурузна брашна на исти начин као и цицвара, само што се онако зачињава само у газдинској кући; иначе се само посоли.

Печење се у век пече на ражњу. Над тако печеним пилетом, прасетом или јагњетом нема послатице за сељака у Србији.

Од јаја најрадије се гради кајгана. То су размућена и на масти или скорупу испржена јаја, помешана са истрошеним сиром и каткад са мало брашна.

Посна јела готове се још на простији начин. Пасуљ, сочиво и боб, боранија од пасуља и боба, и купус, било слатак или кисео, просто се само скувају у води, и на ретко, за тим се дода накрижана црна или бела лука, паприке и соли. Пасуљ се готови још и као пребранац и папула. У пребранцу су зрна оцеђена и цела, а у папули истина оцеђена али и изгњечена тако, да се не распознају. Папула се гради и од боба, а било једна или друга обично се спремају да се понесу на пут, у застругу.

У данима, у којима је црквом дозвољено јести зејтина, сва се ова јела зачињавају и зејтином, ако се само има за шта купити.

Кромпир се обично само бари, али се често и пече и једе опет само посољен.

Зими, док траје расола и он се радо једе, али само јако запапрен.

Риба се једе било сува, било сирова или из саламуре. Сирова се обично једе кувана, у рибљој чорби, али се често и пече; сува пак и из саламуре једе се увек

кувана, најчешће с пиринчом или ако тога нема онда с пасуљем.

Осем соли која се јако троши, за зачин јела употребљују се још и све врсте лука : црни, бели и празилук ; за тим аљма и власац и, на послетку, паприка, било зрела или зелена, али увек што љућа.

Лук и паприка троше се у огромним количинама, преко целе године. Обоје се за зиму спрема са таком истом пажњом као и пастрма. Грдно велики венци лука и паприке ките таван сваке сељачке куће, јер је и једно и друго, онако сирово, веома често једини присмок уз проју или пшенични хлеб. Паприка се меће и у сирће, у туршију. Сирће се такође за зачин јако употребљује.

Од пића, пред јелом се пије ракија, било шљиво-вица било комовица : обадве има и меке и љуте. Где вино не роди, ракија се пије за време јела па и после. Где пак има вина, ту се оно пије и за јелом и после јела, али обично само на частима и код богатијих људи. У Шабачкоме округу, нарочито у Мачви, место вина пије се чешће и јабуковача. Пиво је за село још нова ствар, али кроз сеоске механе промиче и оно све више и код самих сељака. Кава је се у народу већ прилично одомаћила.

Храна варошана све се више изједначава са храном варошана по другим земљама. Но и данас још, нека од оних јела, која поменусмо да се на селу готове, радо су гледана и на госпоцким соврама. Тамо су, поред нових Јевропских јела, и данас веома милована и ова источњачка јела : капама, папаз-јанија, сарма, ђувече, јанија, пилав, червиш, ћевап и још нека, која су по варошима Балканскога полуострва и Мале Азије свакидања јела.

ОДЕЛО

дело, којим се одева народ у Србији, на селу, веома је разнолико, а особито женско. Разноликост иде тако далеко, да нема ни једнога јединог округа, у коме би, и по свима његовим крајевима, одевање било једнако. Осем разлика и у самоме главнијем комађу одела, сваки се крај одликује још и другим нечим особитим, било бојом предива, било шаром ткива и плетива, било у кроју једних и истих хаљина. На основу тих разлика, добри познаваоци народног одела могу тачно распознати из кога је среза, па чак и из кога села који сељак: на прилику по шари, поплету и висини чарапа, по грађењу опанака и обувању, по боји гајтана којим је одело гајтанисано и т. д. Ми ћемо овом приликом прегледати најпре мушко па онда женско, сеоско одело.

У Србији сви сељаци носе кошуљу: она је махом од тежине а ређе од лана. У Шабачкоме и Ваљевском округу кошуља се зове «рубина», и тамо је већином, а нарочито у Мачви, од памучна платна. Кошуље су обично до ко-

лена дугачке али су негде много краће, као на прилику у Шабачкоме округу; на другоме месту покривају листове, као што је у Крагујевачкој Јасеници, а у Левчу стижу чак до чланака. Рукави су негде са запонцима а негде отворени и широки. Јака је вазда прѡва, негде виша негде нижа, али готово увек везена. Има по гдешто веза и на недрима и по зарукављу. У Књажевачкоме је округу овај вез од црвене рудице и веома красан.

Гаће се кроје од истога платна од кога и кошуље, али се оне ни како не носе у Црноречкоме, Књажевачком, Пиротском, Нишком и Брањском округу.

Чарапе су вазда вунене, само се разликују по дужини, поплету, боји плетива и шарама. Негде хватају и листове повисоко, а негде стижу једва до више чланака; негде су са крутим поплетом, особито шараним, а на другоме месту без поплета и везују се узицама; у некоме су крају са свим беле а у некоме опет шаране, и то у разним крајевима разно: у Брањском округу, у Пчињи и Пољаници, на прилику, основна им је боја жута. Назувице су свуд, више или мање једнолике.

У Стигу и Пеку умотавају ноге до половине голени вуненим крпама, белим и црним испреткиваним; у Црноречкоме, Књажевачком и Пиротском округу омотавају чак до колена, вунене, беле „навоште” и утежу их ко-струтном врвцом.

Власи не носе никако чарапа већ „калцуње”, сашивене од бела сукна и скројене тако, да хватају листове до пола.

Опанци се граде од коже, само су куповни редовно од учињене а они, у кући грађени, од неучињене. Куповни су вазда преплетени а домаћи нису. Домаћи су преплетени у свој југозападној Србији и Шумадији, осем у Левчу; у источној пак Србији и у Левчу граде се сашивени или само спућени. Преплет је вазда од усукане

опуте, а за справљање шивених и спућених употребљује се било опута било врвца. Где су прецлетени обувају се кајишима, који се после обавијају око ноге и за чарapu копчом утврђују; где су пак спућени или шивени кајиша нема, него се обувају вуненом а чешће још кострутном врвцом.

Чакшире су увек сукнене а кроје се од мркога, белог, црног па и сивавог сукна. Негде се носе са великим туром а негде више или мање припете; с пачалуцима, ако се обувају ципеле а без пачалука ако се умећу у чарape или се носе чизме. У околним, у којима се гаће носе, чакшире су високе толико да их хвата појас, у онима пак, у којима гаће нису у обичају, чакшире су ниске и тако рећи висе о куковима, на кајишу, а између њих и каница види се са шаке а и више кошуља, на трбуху затегнута. У Пиротскоме и Књажевачком округу чакшире се зову «бенеvreци».

Под коленом чакшире се увек притежу подвезицама, које су готово вазда шарене, широке с прста и дугачке до три педља. У Врањскоме округу подвезица не носе.

У Ужичкоме а донекле и по свима суседним му околним, место чакшира носе се обично «пеленгире», од поретког, белог или црног, неубаљаног сукна; оне су налик на пошироке гаће, не стижу никад до чланака и висе о куковима.

У Влаха су чакшире као и варошке панталоне, са свим припете, и без пачалука; оне су увек од бела сукна и носе се без подвезица.

Доколенице се носе лети у свима крајевима у којима и гаће; и оне се граде од разнога сукна, кад с пачалуцима кад без њих, а под коленом се везује подвезицама, као год и чакшире.

По кошуљи носи се јелек или џемадан, обоје од сукна разне боје. Јелек се скопчава пуцадма или коп-

чама, од грла до појаса, а џемадан је исечен до пола груди и скути су му толико широки, да се с пред један преко другога пресавијају. У окрузима на југозападној граници Србије, који се сучељавају са Старом Србијом, веома се често виђа џемадан и од црвена сукна. Јелек је увек без рукава а џемадан често и то има; дугачки су пак оба толико, да их појас може ухватити. Јелек се у Шабачкоме округу зове «ћечерма».

Преко јелека или џемадана а лети и само преко кошуље долази фермен, опет од сукна разне боје, без рукава и до појаса, а спред толико отворен, да се јелек и џемадан могу видети. У Крагујевачкоме и Смедеревском округу ова се хаљина зове «џока»; у другима неким зове се гуњић, гуњче, дорамче.

Канице су вунене, збијенога и чврстота ткива, вазда лепо шаране и широке са шаке. Појас је много шири, ређега ткива, готово увек једнобојан а највише црвен. По појасу долазе кожни листови, обично црвени; за њих се задевају пиштољи, велики или и мали нож.

Зими се народ одева топлије. У то хладно доба године, у неким крајевима а поглавито у Шумадији, носе се гуње преклапаче или потпасаче. Ове су гуње с рукавима, скути им се на грудима преклапају и толико су дугачке, да могу доћи и под појас. Но у новије време, као зимња хаљина осваја све више памуклија а у неким крајевима опет кожух, који у Посавини и доњој Морави, Стигу и Пеку има свако. Памуклија је од куповнога ткива, ћитајке, испуњена памуком, прошивена, дугачка до појаса а често и дужа, као и гуња преклапача. У Шабачкоме, Ваљевском па и Подринском округу, имућнији људи граде памуклије од чохе, затворено плаве, и зову их копораном. Кожуси се граде од овчије, власнате коже; обично су дугачки до појаса, али у Пиротскоме и Врањском округу стижу и до колена. Кожух и памук-

лија обично су с рукавима, а кад су без рукава зову се грудњаци.

По врх свега одела зими се носи гуњ. Гуњеви су од сукна, обично мрког и црног и разне дужине. У неким крајевима дуги су до појаса а у неким до колена, но свагда с рукавима и поширим скутима.

У Књажевачкоме, Пиротском и Врањском округу носе се неке хаљине, које се у осталој Србији не виђају. Овамо долази:

Долама од бела сукна, на прсима и по дну опточена црним гајтанима; она је с рукавима, дугачка до колена, на прсима се закопчава, а преко ње се опасује појас. До пре две три десетине године долама се носила и по осталој Србији, али су је тамо носили само имућнији варошани, од fine чохе и оивичену свиленим или златним гајтаном.

Дорамник и долактица, опет од бела сукна, на крој капута без струка, обоје дугачки до колена. Дорамник је без рукава, обично се преклапа и тада долазе преко њега канице или појас, а долактица има рукаве али само до лаката, облачи се поврх дорамка и не преклапа се.

Хаљина, по кроју као и долактица само пространија, са потпуним рукавима и од другога а не увек белога сукна. Ова хаљина у Пиротском округу има и капуљачу, и зове се «дреха».

Ове три последње хаљине носе и Власи у Србији, с веома незнатном разликом у кроју и у боји гајтана, којим су опточене.

На глави се у пређашња времена носио највише вес, па шубара, али у новије време све јачи мах отима шешир, Вес је најчешће алеве боје, а ређе, и то тек од скора, вишњеве; млађи и за тим газде носе га с црном кићанком, особито о празницима, кад се лепше обуку; обичних пак дана без кићанке су. Вес је увек само купован.

У Ужичкоме и у суседним му окрузима људи завијају око главе а по весу црвене појасеве. У целоме Крушевачком и Топличком округу, за тим у Алексиначкоме, Ђуприском, Нишком и Брањском округу, нарочито по селима дуж Мораве, носе око главе лабаво омотане пешкире, с једним крајем са стране опуштеним. Лети овај пешкир носе тамо и без веса.

Шубара је свакидање покривало главе готово у свој источној Србији, и лети и зими. Шубаре граде сељаци тога краја сами; има их белих и црних и веома различног облика, тако, да по кроју њиховом добар познавалац може погодити из којег је који краја. Власи сви носе велике, власнате шубаре, од овчије коже, негде купасте и високе а негде више округле и пониже. Такве исте шубаре носе и Срби у Звижду и Хомољу, за тим у Ђуприскоме и Алексиначком округу осем у Морави, у Црноречкоме око Ртња и Брезовице планине, па и у Књажевачкоме, у крајевима, који се сучељавају са поменутиим окрузима. У свима нашим источним окрузима, нарочито у крајевима њиховим који су ближе граници државној, носе се мање шубаре, од јагњеће коже, готово увек црне или мрке. У југозападној Србији шубара је веома ретка, по осталим пак крајевима а нарочито по Шабачкоме и Ваљевском округу већ се почиње чешће виђати, али само преко зиме. Тамо се носе само куповне шубаре, црне, кратке, обично вештачки начињене длаке; богатији пак носе тако зване «астраганске» шубаре.

У Југоисточним крајевима наше земље сељаци носе неке вунене, оплетене капе, беле или црне, које граде сами.

Шешири су или од длаке или од сламе. Они од длаке црни су и увек куповни; они од сламе оплетени природне су боје, а понегде плету их сељаци и сами.

Са овим смо изређали све делове сељачкога мушког одела у Србији; сад имамо да кажемо о њему само још

неколико речи. Све што се кроји од одела, сакројено је као што смо видели, од сукна. Сукна има белог и црног, мркога и сигавог, али се највише носи бело и мрко : бело је јаче распрострањено у источној а мрко у западној Србији. Свако је парче сукненога одела по ивици опшивено бар једним катом гајтана, али често и са више, што зависи од стања имаоца му. Са гајтаном се извијају још и различне шаре по оделу. Гајтан је најчешће црн, но у источној Србији има прилично и плавога. Тако исто плавога гајтана има у југозападној Србији, у крајевима, који се сучељавају са Старом Србијом, али само на црвеним јелецима и џемаданима.

Имућнији сељаци као и они варошани, који још носе ово, народно одело, место од сукна кроје га од чохе, понајвише затворено плаве. Ово, чохано одело, обично је богато урешено гајтаном, а често, дивно и златом извезено : раскоштво у везу развија се нарочито на јелеку, ферману и џемадану. Хаљина од чохе, што је као и кратки гуњ, зове се ћурче ; дугачка, зимња хаљина, постављена крзном, у богатијих оперважена лисичином, зове се џубе. Остали делови чохана одела имају иста имена као и они од сукна.

На ногама, а особито о празницима, место опанака виде се често кожне, куповне ципеле, било плитке било високе, за тим чизме.

Ма колико да је мушко одело у Србији разнолико, женско је још много и много разноликије. Осем тога, оно је често тако живописно, да, гледајући га, човек не зна при чему пре да се оком заустави, да ли при кроју и укусноме намештају, да ли при сретно погођеноме склопу и поређењу боја, у чему ће се у опште веома ретко погрешка учинити. На човека од укуса одело женско у Србији чини у толико јачи и пријатнији утисак, у колико је његово око јаче саблажњено не само једно-

ликошћу и мутнином боја већ и савршеном накарадношћу кроја варошкога Јевропског одела. У сељачкоме женском оделу у Србији јасно црвева боја најаче је заступљена, али и од тога има изузетака, као на прилику у Пољаници и Пчињи Врањскога округа, где је у сукњама и чарапама основна боја жута. Но највеће су, па чак и за неизвежбано око најприметније, разлике у убрађивању главе у жена, за то ћемо се при овоме и зауставити.

Жене се у Србији убрађују у главном на пет начина: коњгом, весом и шамијом, трвељима, ручником и забратком.

Коњга се носи у свој Шумадији осим Јагодинског Поморавља и готово целе водопађе Моравске у Рудничкоме округу, за тим у Ваљевскоме и Шабачком округу, и у Пожаревачкоме: у Морави, Стигу и доњем и средњем Пеку.

Вес са шамијом носи се у целој Дринској водопађи почев од Видојевице, за тим у целој водопађи Западне Мораве, до Котленика, и у водопађи Ибра. Осем готово целога Подринског, Ужичког и Чачанског округа, вес хвата још и јужну полу Рудничкога и западну полу Крушевачког округа.

Трвељи се носе у Крушевачкоме округу, осем у Ибру; за тим, у Алексиначкоме, Књажевачком, Црноречком и Ђуприском округу; од Нишкога и Јагодинског округа хватају Поморавље а од Пожаревачког Хомоље.

Ручнике носе у Крушевачкоме, Јагодинском, Алексиначком, Књажевачком и Нишком округу.

Забратка се носи у Крајинскоме, Пиротском, Нишком и Врањском округу.

Но сви ови начини убрађивања заилазе једни у област других, понегде и по далеко. Тако је коњга провалила кроз Подрински округ чак до Дрине, пошав од Влашића преко Прослопа на Љубовићу. Веса са шамијом има по

мало у Крушевачкоме и изван Ибра а и у Јагодинскоме округу; тако и забратке у Црноречкоме и Књажевачком.

Од свих начина убрађивања коњга је не само најаче распростра, него она показује највише и разноликости, и то не само по облику своме и убрадачу већ и по месту на глави, где се намешта. Ваљевска коњга, на прилику,

Главније коњге

1. Коњга из околине Београдске; 2. Ваљевска; 3. Левачка; 4. Пожаревачка ис-

точно од Мораве; 5. Шумадиска; 6. Мачванска коњга.

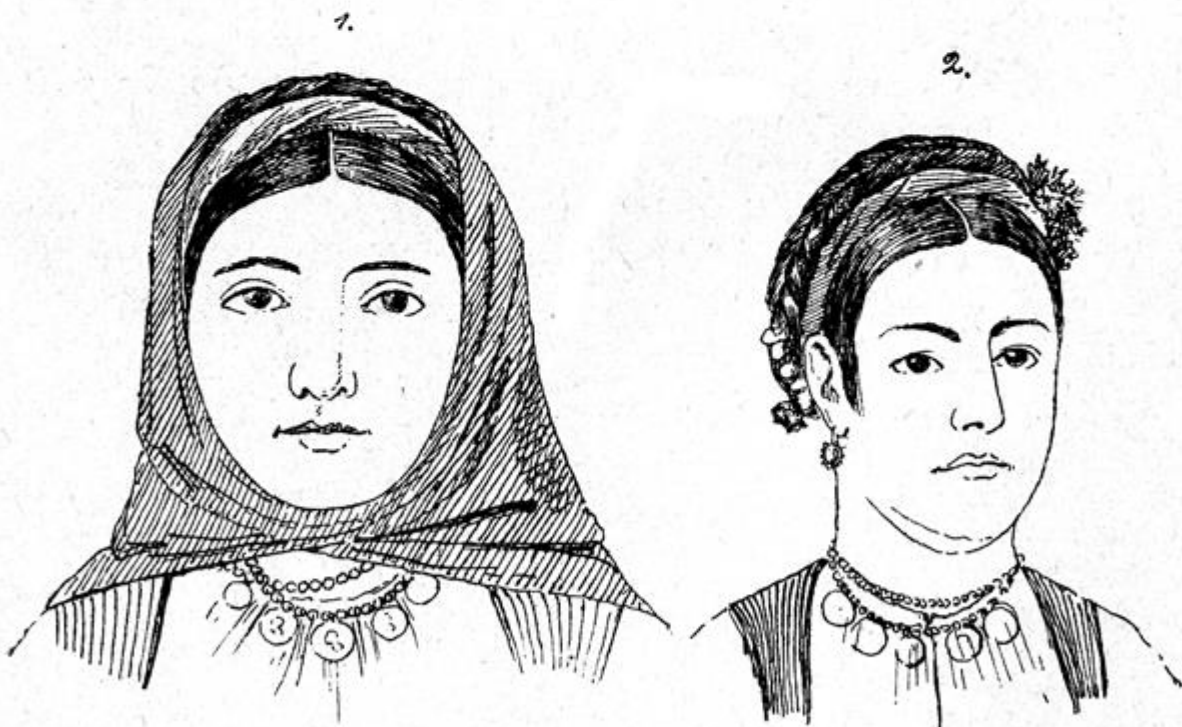
изгледа као тањирџ; стоји на врх главе али јаче према челу нагнута и убрађује се белим убрадачем. Мачванска

коњга стоји баш над потиоком; налик је на коњску копиту и убрађује се такође белим убрадачем.

Шумадиска коњга изгледа као мален а поширок обручић, који полази од пола темена па назад; по коњги долази лепо везена повезача, а убрађује се великом, куповном и увек шареном марамом, било памучном, вуненом или свиленом. Пожаревачка је коњга као и Шумадиска, само што стоји равно на темену и што се не убрађује шареним већ белим убрадачем. Ово су само главнији облици коњга, али их има много више; на прилику, у самој околини Београда има их три различне. Све ове коњге граде сељанке саме.

Вес је црвен, плитак и купован, меће се на врх главе али тако, да се спред нешто косе може видети.

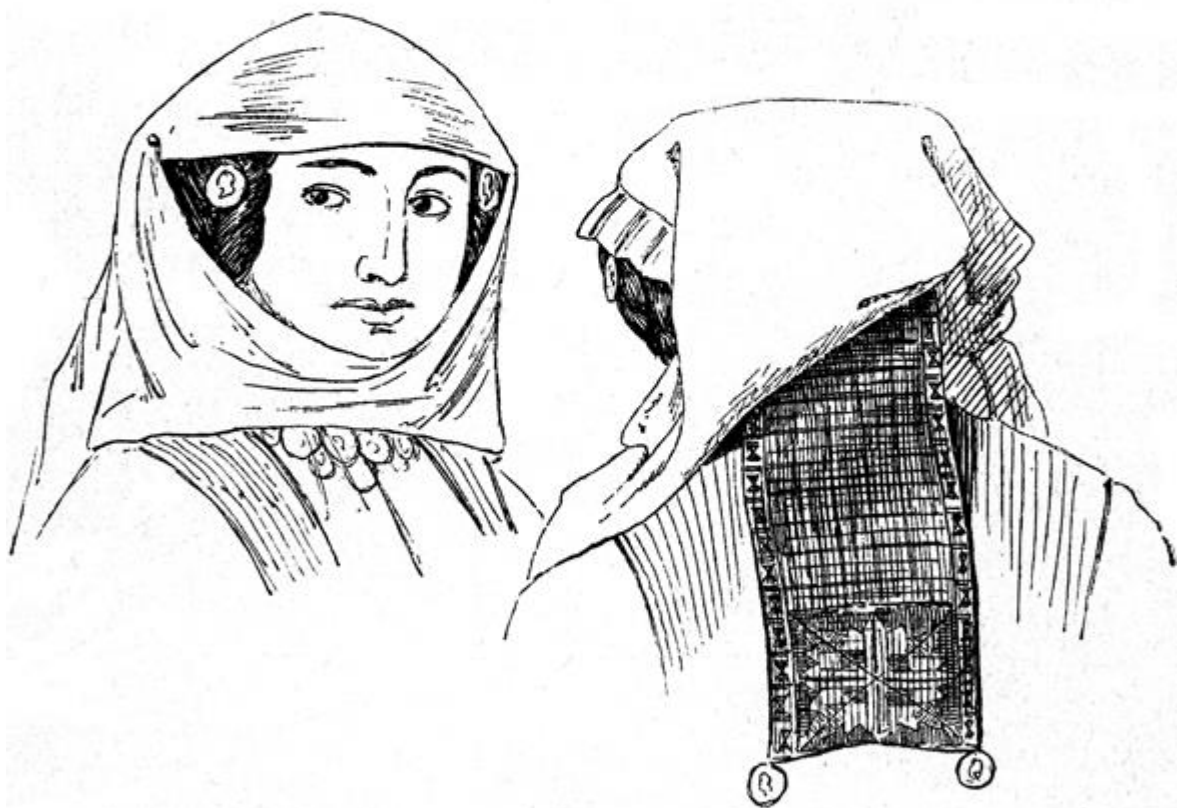

Убрађивање весом

По дну веса обавија се по широко оплетен перчин, а испод перчина шамија разне боје, у неком крају на шире а у неком на уже увијена. Како у перчин тако и у ша-

мију задевају се игле од украса, а богатијима испод шамије извирује низ дуката или другог ситнијег златног новца. Кад није какав свечан дан, преко веса се забрађује бојеном шамијом, али тако, да се по мало види и од шамије по дну веса и од перчина.

Трвељи су две јако дебеле плетенице, које почињу изнад слепих очију; оне су одебљане туђом косом или враном вуном, савијају се назад испод уха и тамо утврђују под превезом. Превез је откана, шарена, вунена крпа, која се од темена низ врат спушта, и која је само по дну а често и сва поднизана сребрним парама. Преко

Трвељи

свега овога долази бео пешкир, али тако, да оне дебеле плетенице са стране испод њега вире. Озго по пешкиру позадеване су игле кроз бушене беле паре или кроз шарене пантљике; и сами су трвељи искићени парама. У Нишкоме округу место белог пешкира долази куповна једнобојна марама.

Ручник није ништа друго до превез, само што обично хвата готово цело теме до изнад чела. Ручник је различне дужине; негде се спушта низ плећа готово до појаса, негде пак једва врат покрива, као на прилику у Нишкоме округу. Ручник је са свих страна подрешен: у Нишкоме округу ресе су врло дугачке и разбарушене. И Ручник се поднизује парама онако као и превез и покрива по каткад белим пешкиром, али се чешће забрађује куповном бојеном марамом.

Забратка је обично бела марама, којом жене повећују главу, али тако, да њоме само мало темена ухвате.

Ручник

Забратка

Марама се убира под потиљком и после спушта низ леђа, преко косе, оплетене у много танких витица, такође низ леђа опуштених. У Пиротском и Нишком округу забратке су обично од ретке, различне бојене

мараме, а вितिце су врховима својим састављене у један курјук, који иде по средини леђа, допире чак до испод колена а оплетен је однекле од козине. У вितिце се уплећу ђинђуве и беле паре а и глава се кити кајицом и ланчићима опет парама поткићеним или поднизаним.

Влахиње носе шапце око главе. То су две врло дебеле гужве, увијене од врлане вуне. Посред њих, на темену,

Шапце

штрчи нешто налик на мален раоник, превучен назувицом од бела платна и извезеном по дну црвеним памуком. Због велике тежине шапаца повезују преко њих и преко чела као неку пантљику, опет од бела платна, која их држи,

Сад прелазимо на одело.

Кошуље су готово свуда тежињаве као и мушке, ређе ланене; у Посавини, а нарочито Мачви, махом су памучне; свуда су пак дугачке до испод колена а у Мачви готово до чланака. Где се сукње тако носе да се кошуља испод њих како било види, онда је она по дну везена; на много пак места а особито по југоисточним, граничним окрузима, и недра су везена а рукави још и особито лепо и раскошно. У Шабачкоме округу извуку се недра од кошуље преко појаса; то исто и у још јачој мери чине и Влахиње.

По кошуљи се опасује поузаним каницама, шареним и збијено и често отканим. Понекад место каница долази широк и црвен појас; спред по појасу или каницама долазе павте, које су у Нишкомом и Врањском округу грдно велике.

Гаће носи сеоско женскиње у Србији једино у Шабачкоме округу, почев од самога Шапца па до Дрине оне су кроја као и познате шалваре.

По кошуљи долази сукња, она је свуда вунена осем у Подринскоме, а понегде и у Ужичком и Нишком округу, где је памучна и по правилу бела. У Мачви и Шабачкој Посавини, докле год се види позната Мачванска коњга, сукња се не носи никако. Сукња је обично толико дугачка да покрива кошуљу, но у Крајинском, Црноречком, Њажевачком, Пиротском, Нишком и Врањском округу допире једва до колена, тако, да се кошуља испод ње види. У Крушевачкоме и Њажевачком округу, у Јагодинскоме Поморављу и у околини Београда, сукња није спред састављена. Око Београда не само да није спред састављена, него се скути носе поврнути и заденути под појас, тако, да се измеђ њих и кецеље види кошуља, по дну лепо везена. У Нишком опет а нарочито Врањскоме округу сукње нису позади састављене; између њихових пола, по ивици веома лепо шараних, вири дорамник од бела сукна и за тим кошуља. Понегде су у овим окрузима сукње од две поле, предње и задње, које се опасују тако, да између њих, од бедара на ниже, вири било доња сукња било кошуља. Сукње су свуда, више мање, лепо шарене али најлепше у Шумадији; оне се зову у разним крајевима Србије различно: завијача, опрег, опрегаљ, вуненик, вутара.

По сукњи спред долази кецеља, али ако се иде само у кошуљи, као што бива лети по свој Србији, онда се носи и стражња кецеља. И кецеља је вунена и од свега одела најлепше и најкусније шарана; у источној је Србији не само шарана него још и подрешена са свих страна. Кецеља је дугачка колико и сукња, а где се кратке сукње носе онда и дужа. Кецеља се негде зове запрега, негде запрегљача, прежина и skutача.

На плећа долази јелек, без рукава, на недрима исечен и дуг до појаса. Јелек се скопчава пуцадима или копчама, и гради се од сукна а често и од истога ткива од кога и сукња; друкчије се зове и цока, антерица или сајче. У Влахиња је јелек кратак до пола прсију, тако, да се између њега и каница види извучена кошуља; гради се пак од памучнога или конопљаног белог платна, извезенога црним или црвеним памуком. У Врањскоме округу женскиње носи и цамадане од мркога или сигавог сукна.

Око врата се носе куповне мараме, које се на прсима укрштају и крајевима за појас задевају.

Чарапе су у век вунене, негде до колена а негде тек до пола голени. У крајевима, у којима мушки увијају «навоште», увијају их и жене; тамо се носе и беле вунене чарапе. Назувице су као и у мушких. Влахиње не носе чарапа већ «калцуње» од бела сукна, као и мушки.

Опанци су свуда онаки, какве и мушки носе, само су покаткад преплетени циврастије.

Зими се носи гуњић од сукна с рукавима; но памуклија и кожух освајају све јаче и код женскиња.

У Црноречкоме, Књажевачком, Пиротском и Врањском округу носи се хаљина од црна сукна, која се зове: литак; она је скројена као и кошуља, само је јаче обапета, на прсима изрезана и дугачка до испод колена. По дну и око недара литак је оивичен црвеним гајтаном а често и златали ширитом; преко њега се опасују канице. Литак се друкчије зове и сукман и мујер.

Зубун је зимња хаљина од бела сукна, до колена, без рукава, често веома лепо и богато ишаран плавом и црвеном вуницом и шиком, и искићен киткама и шљокицама. Носи се готово по свој Србији, јер дорамак у источним крајевима нашим није ни шта друго до зубун,

но памуклија и кожух све га јаче сузбијају, тако, да је у доњој Шумадији већ са свим редак а у Посавини и Мачви готово и ишчезао.

У источној Србији жене носе и долактице и ћурдије : хаљине од бела сукна али са целим рукавима. Обе су ове хаљине истога кроја као и код мушких у тим крајевима.

У Влахиња се сукнено одело готово не разликује од мушкога, влашког, само што оне не носе чакшире. Оне иду лети у кошуљи и јелеку, који смо већ поменули, и носе предњу и стражњу кецељу, обе кратке али богато подрешене дугим ресама.

О празницима богатије жене носе јелек од чохе или свиле, везен златом и овичен ширитом или златним гајтаном, а поврх јелека облаче ћурче од чохе, опет богато погајтањено; тако исто, место опанака носе ципеле, плитке или високе.

У накит се највише употребљују новци, и то сребрни и за тим златни; они се буше и иглама придевају у косу, у коњге, у весове и шамије; њима су поткићени ручници и превези и од њих се граде ћердани, који су често тако велики да све прси покривају. У Врањскоме су округу јелеци с преда сребрним парама поднизани, те изгледају као токе. За тим у накит долазе ћинђуве разне величине и боје, највише црвене; нанизане, оне се носе било око грла било на рукама. На рукама се носе још и гривне. Глава се вазда кити још и цвећем, било природним било вештачким.

Девојке носе исто онако одело као и жене, само се од њих разликују по убрађивању главе. Девојке ни где не носе коњге, а где носе весове, шамију око њих не обавијају већ само перчин. У Пеку и Млави носе плитке капице од црвене чохе, у наоколо с два перваза од шика,

измеђ којих је поткићено шљокама и белим ђинђувама. На капици је озго кићанка од ибришима. Негде на глави немају ни шта већ иду гологлаве, с курјуком, пуштеним низ леђа, као што је у Шабачкоме округу; негде овај перчин увијају на разне начине око главе и ако су без веса, а негде оплету косу у многе витице и пуштају их низ плећа, као што је у југоисточним нашим окрузима.

*

По варошима људи све више напуштају народно а усвајају Јевропско варошко одело; тако исто раде и жене и девојке, ма да се оне много теже растају од народнога свог одела но мушки. У варошима, како у погледу на убрађивање тако и у погледу на српско одело нема оне велике разноликости, коју смо на селу видели. При убрађивању главе, код варошанака је вес са шамијом одржао готово савршену победу над свима осталим начинима убрађивања. Коњге и трвељи у варошима се не виде, осем можда по оним крајевима њиховим, где седи становништво, које је, живећи од земљорадње, задржало и сеоско одело и сеоски начин живљења. Ручници се виде још само у Лесковцу а забратке у Лесковцу, Власотинцима и Врањи. Забратке се тамо зову: чајке; њих носе и жене и девојке; оне нису беле већ разне боје, куповне, и често тако ретке да се витице — обично две — кроз њих провиде. Варошанке дакле, које носе српски, убрађују главу весом и шамијом као и по селима, где је то у обичају, само, наравно, далеко укусније. У косу и шамију већ се данас ретко придевају новци, али тим више игле од украса, поткићене драгим камењем. Код богатијих сва је шамија унизана у бисер, а праву круну свему накиту чини тепелук: вес поднизан бисером у простим, пупчастим, али веома лепим шарама. По кошуљи се носи вистан са из-

резаним недрима. Преко недара, на којима се бели кошуља од танкога, српског платна, укршта се свилена марама, која од врата силази. Око грла се носе ђердани од златних новаца, бисера или мерџана. На плећа долази либаде од свиле или кадиве разне боје, богато златом везено. У старије време, а понегде и данас још може се видети бајадер: свилен појас, који се једном само и то лако око струка обавија, а подрешени му се крајеви пуштају да по вистану спред висе. На ноге долазе плитке или високе ципеле.

Зими се носи бунда, од чохе, свиле или кадиве, готово вазда затворене боје и постављена каквим финијим крзном.

У Лесковцу, Власотинцима и Брањи женско варошко одело друкчије је од одела варошанака у старим крајевима. Тамо се још носе шалваре од памучна, шарена ткива, у богатијих и од свиле. По шалварама долази дугачка антерија — бојелек — од чохе или свиле, која се спушта до преко колена у три растављене поле: једне задње врло широке и две поуже с преда, све по ивици гајтаном опшивене. По бојелеку долази ћурче, које се зове: колија, а зими бунда. Девојке не носе бојелек. Богатије носе на глави мален, златан тепелук, појаче нагнут према десноме уху; око тепелука долази једеклук, као нека пантљика, сва унирана златним новцима и бисером. Између тепелука и једеклука обавија се перчин, који се извија од потиљка. Овака варошка ношња у женскиња још се прилично често виђа и у Нишу и Пироту, али и овде као и у Лесковцу и Брањи све јаче узмиче испред варошкога ношава у старим окрузима.

Женско одело у Србији у опште, како сељачко тако и варошко, у погледу на боје, шаре и украсе и, на по-

послетку, на крој, пуно је живописне дражи: и сами странци радо га гледају и находе да је и лепо и гиздаво и укусно. Но на жалост, Јевропски укус почиње у Србији и на овоме пољу чинити освајања. У већим варошима девојке се већ са свим ретко виђају у српскоме оделу. Ово се одело још држи код жена, али је и код њих све ређе: Јевропско, често накардно ношиво, досадно оку већ и због тупих му и неодређених боја, почиње и код њих преовлађивати. За тим жале чак и странци.

а Турака, сељачке куће у Србији бејаху готово саме брвнаре и талпаре а покривене лубом или кровином. У то доба и саме плетаре бијаху веома ретке, а о зиданима није било ни помена. С једне стране сиромаштво самога народа а с друге и страх од намета не допуштаху, да се у овоме погледу одговори ни тежњи за већом угодношћу ни осећању за лепшим укусом. Пре ослобођења, па за дуго и доцније, куће не бејаху само од најпростије, дрвене грађе, и на најпростији начин начињене, него оне немађаху ни преграда никаквих: цела кућа обично чињаше једну једину сувоту. Одаја или соба нахођаше се само у варошима а у селима једино по спакским конацима¹. После ослобођења а са развитком благостања, брвнара, талпара, лубњача и кровињара поче нестајати; њихово место почеше заузимати плетаре: куће, начињене од чатме или шепера, олепљене и окречене,

¹ Значајно је, да ни *одаја* ни *соба* нису речи српске. Одаја је реч Турска и код нас старија, јер се она једино чује у народним песмама. Соба је реч Маџарска, и дошла је у наш језик ваља да у ономе комешању и непрестаном кретању нашега народа у Маџарску и патраг, за време најезде Турске.

и покривене шиндром. У тим новим кућама почеше се градити одељења и стаде одвајати сувота у којој је огњиште, дакле «кућа», од сувоте у којој се спава, т. ј. од собе. У данашње време, поред плетара има доста кућа и од мешовите грађе, од цигле или ћерпича, узиданог између изукрштаних греда, а шиндру на крововима готово је у свима крајевима у велико заменула ћерамида а где што и цреп. У овим кућама находи се и по две па и по више соба. Данас нису тако велика реткост ни саме зидане сељачке куће.

Стара Шумадиска кућа

Кућа кнеза Милоша у Црнућу,
по фотографији

Као што у Србији и у многоме другом влада велика разноликост, тако је исто и у самоме кроју кућа. Те разлике зависе у неколико од наслеђенога обичаја и укуса а и од разних других утицаја: понегде од облика земљишта, на другоме месту опет од јачега утицаја, који

се вршио са стране, било угледањем на суседство, као што је у Посавини и Подунављу, где су куће махом онаке као и у Срему и Банату, било преко неимара, који у западну Србију долазе поглавито из Босне а у источну из Македоније, и који су, сваки са своје стране по нешто из својих крајева донели. Но ми ћемо се овде подуже зауставити само код Шумадиске куће, на коју можемо гледати као на тип сељачке српске куће у Србији, не само због тога што је она најаче распростра, него и за то, што најбоље одговара ономе облику породичноме, који је код нас још доста у снази, и који се обично зове: задруга.

Шумадиска новија кућа обично је начињена од чатме, олепљена блатом и окречена и покривена ћерамидом. У брдовитијим крајевима, где обично и камена има доста и на близу, куће су с доње стране повисоко каменом подзидане; на тој је страни и улазак у подрум, који је вазда више или мање у земљу укопан. Свака кућа, са стране, на којој је главни улазак, има трем, у неколико узвишен и наслоњен на дрвене стубове. На једноме крају своме, трем се изван основе кутње често и појаче истиче, и тај истакнути његов део зове се доклат. Унутрашњост куће дели се на два главна одељења; оно пространије, у коме ватра гори, зове се «кућа»; оно пак друго, у коме се спава, зове се соба. У кућама имућнијих сељака има данас и више од једне собе. У неким је кућама само соба од чатме, а «кућа» од брвана. Да видимо најпре «кућу».

«Кућа» сама обично нема таванице, него се над њоме виси непосредно кров кутњи, на коме се, у средини, находи отвор, димњак или баца, куда одилази дим. У «кућама» које имају таваницу, димњак полази још одатле и са врло широком основом. Према главним вратима, на која се улази из трема, налазе се друга врата на

другој страни куће. Тако исто и на једној и на другој страни има бар по један мален прозор, прорезан у брвну. Прозор се овај не лепи хартијом нити на њему има стакла, него се затвара нарочитом даском. У «кући» готово вазда на средини находи се огњиште, на коме се ватра тако рећи никада не гаси. То је управо и једина ватра у свој кући: на њој се вари и вода и млеко, на њој кувају јела, пече хлеб и месо, на њој се зими и сва кутња чељад греје, и у вече, према њеној светлости ради. У једној страни «куће» начињена је пространа полица, на којој су поређани судови: чанци и кашике, лонци, тигањи и т. д. Ту се држи хлеб и још што шта од јела, или оно, што је потребно да се нађе на руци при готовљењу јела. Полица има понекад и више преграда, које се све затварају капцима. У наоколо по кући, даље, побијени су клинови, о којима висе торбе, хаљине, гусле, оружје и друге ствари које су за вешање, а преко зиме и сланина, венци лука и паприке. По моткама притврђеним за кров или у пространоме димњаку веша се пас-трма, а на мотци попреченој посред димњака висе вериге, са свим изнад огња.

Ту у тој «кући», око јединога огњишта у целој породичној заједници, најдивније се види слошки и заједнички живот сељачке српске породице. У вече, а нарочито кад ноћи осетније одужају, ту се око ватре искупља сва кутња чељад: и велико и мало и старо и младо. По вечери, старији се одмарају и разговарају; некоји од људи, гласатији а при том и вичнији песми и гудењу, узмеће гусле и уз једнолики али за срце Србина дирљив глас њихових струна отпевати коју народну јуначку песму; женскиње ради своје, женске послове: преде, плете, шије и везе; и око једних и око других је више или мање деце: постарија слушају разговоре и памте песме и предања народна, а мања се играју или већ спавају;

све се пак вече зачињава кад веселим кад озбиљним разговором, кад загонетањем или приповедањем, кад дивном женском песмом српском, пуном непомућенога природног осећања. Чаробност пак целе ове породичне слике српске увећава треперива светлост од огња, који час јаче час слабије избија у црвенкаст пламен, но који,

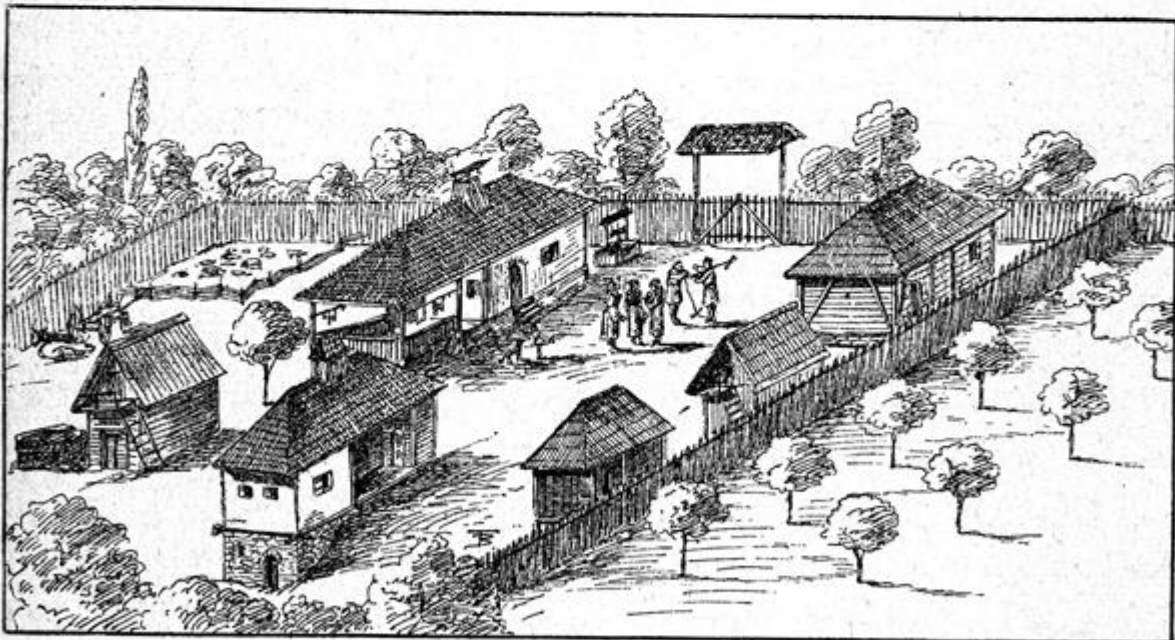
Унутрашњост сељачке куће, у Шумадији,
по Каницу

поред све своје јачине, крајње кутове кутње и пак оставља у тајанственој полусенци.

Да уђемо сад у друго одељење кутње, у собу. Соба је готово увек над подрумом; у њу воде обично двоја врата: једна из «куће» и друга из трема. Собе су свуд и изнутра олепљене и окречене, али су веома ниске и прозори им малени; под им је од набијене земље или цигле а врло ретко од дасака; таваница је или од дашчица, углављених једна у другу или је и сама олепљена; пећ је земљана а у новије време и од лима или ливенога гвожђа. Под таваницом за једно по метра находи се раф, за дувар притврђена, отворена, поужа полица, која иде

с краја на крај собе. Прозори су малени, излепљени хартијом и само у богатијих сељака стаклени. Како се ови прозори зими никако не отварају, то се собе, и онако мрачне и ниске, веома тешко и недовољно проветравају; кад се пак још и прекомерно угреју, као што се на селу обично ради, а при том се у њих натрпа и много чељади, онда ваздух у њима постаје загушљив и несносан. Због тога сељаци живе у собама само по невољи, и то зими, а чим мало отопли они беже из њих и преко целог лета тамо и не привирују.

Кад је породица велика и у њој има више ожењених људи, онда у соби живи обично само кутњи старешина; ту он и отменије госте дочекује и на конак прима. За остале, ижењене људе, пограђени су вајати. Вајати су обично од брвана, покривени како где, шиндром или

Сеоска кућа у Шумадији са осталим зградама

ћерамидом, и размештени око куће, било у реду било без и кака реда. У вајатима нема никаквих преграда; они су, сваки за се, само једна сувота; у њима нити има пећи нити се и како ложи ватра; само зими, кад је баш

веома хладно, уноси се у вече по једна црепуља жара, те се колико толико смлаче. Сваки ожењени има свој вајат, где ноћива са својом женом и децом и држи хаљине и друго које шта.

Покућством су куће сељачке веома сиромашне. У «кући» поред дувара начињене су клупе; то и неколико ниских дрвених столица, на три ножице, све је што се може видети. У соби кревета обично нема већ се постеља простире по поду, онако исто, као и кад се око ватре спава. Постељу чини пољава или губер и јастук, вуном напуњен. Губером се и покрива. Душеци или и сламњаче и данас се ретко виде, мањ у имућнијим кућама. У соби се налази и по неки сандук, у коме се држи платно, накит, празничне хаљине и још по нешто финијега. У соби се чешће налази и разбој, на коме домаћица тка. Све што има у соби има и у вајату.

Столови и високе столице улазе у обичај по имућнијим кућама, али се по правилу и данас једе за округлом совром и седећи на чему по земљи простртом, на јастуку или на столицама. Једе се највише дрвеним кашикама што их коритари граде; за тим се при јелу служи и ножем што га наше занатлије израђују, а виљушке су још ретке. Ма колико да их је око совре, сви једу из једнога чанка. Чанци и остало земљано посуђе готово је све купљено од наших грнчара. Кува се у земљаним лонцима а пече у црепуљама, онамо где је дрва још доста, иначе по нарочитим пећима, начињеним у авлији. Суд је за воду тестија, за ракију пљоска и бардак, све земљано, а за вино чутура и гостара, обе стругане од дрвета. У пљосци и чутури носи се пиће и кад се на пут пође, јер се због њихова облика лако даду сместити. Од металних судова у свакој кући има тигањ и бакрач, што се купује у чаршији. Ватраљ и вериге кују Цигани.

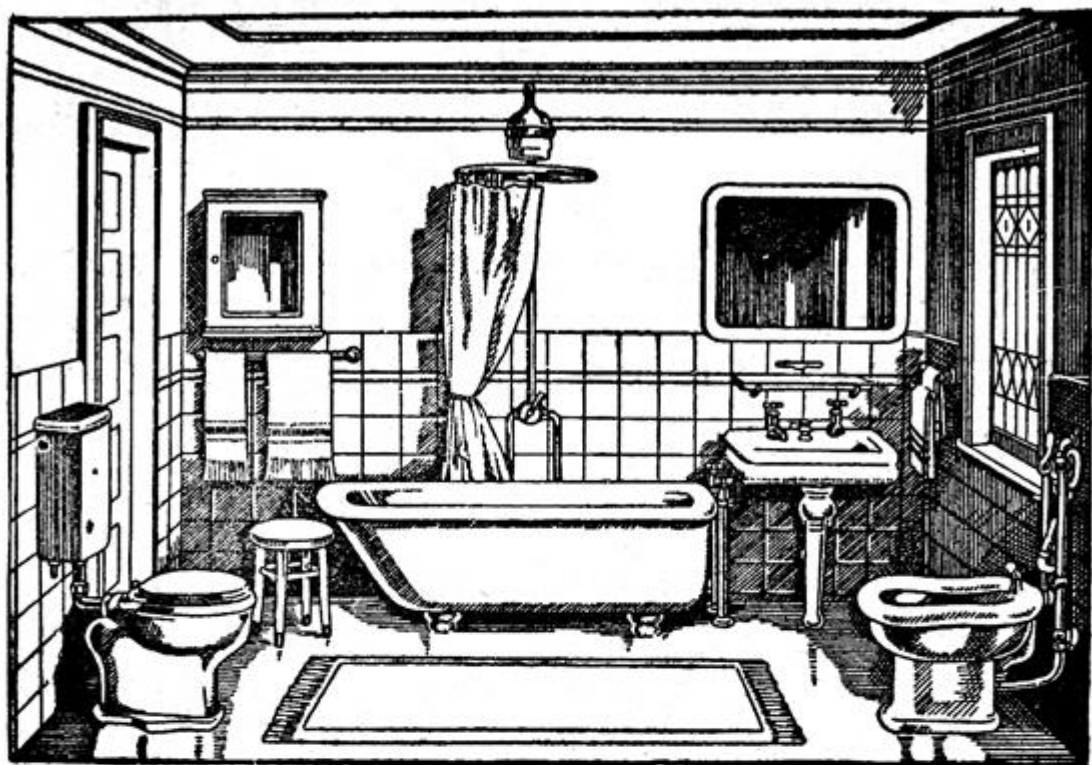
Осем вајата око куће има још и других зграда, а на име: млекар, оплетен обично од прућа, где се држи млеко, сир и скоруп; амбар, од брвана, са више или мање пресека, у које се сипа пшеница, јечам, овас и крупник; кош, обично од прућа оплетен, а кашто и од летава начињен, у коме се држи кукуруз у клипу; за тим качара, казаница, уљаник, кошара и свињац. Око гдекојих имућнијих и задругарима богатијих кућа, вајати и остале зграде стоје као неко мало сеоце, које је у Мачви и особито лепо уређено.

Сав простор на коме се ове зграде налазе ограђен је поплетеним, вишим или нижим прошћем, у Мачви чешће и тарабом, а уњ се улази на вратнице. Око куће је свуд зелена ледина, овде онде има по који орах, крушка или друго које дрво; обично се налази и градиница с цвећем, код којег се више гледа на миришљав лист но на лепоту цвета. Тамо је највише босиљка, за тим селена, рутвице, чубра, калопера и матичњака. Од другог цвета има перунике, кадивице и невена. На искрај крова кутњег зелени се чуваркућа.

Иза опште ограде одмах се диже шљивар, у коме осем шљиве има засађена и друга воћа и ако много мање, као на прилику: јабука, крушака, ораха, дуња, мушмула и т. д. Даље настаје забран, па њиве, ливаде пашњаци, прем да је ово све у највише прилика растурено, а често и врло далеко од куће.

У источној Србији, у пограничним окрузима, све су готово куће од чатме, олепљене и ћерамидом покривене. Свака кућа има тамо «кућу», собу и чардак или доклат, а све побоље имају и подрум. Око куће је амбар, кош и кошара; пространих, лепих авлија тамо нема, тако исто нема ни вотњака нити каква друга имања око кућа; оне су све сабијене једна уз другу, те немају ни велика простора око себе. Имање је пак на појати, далеко од куће.

Што се тиче кућа по варошима, може се казати, да су оне готово свуда поскидале са себе старинско обличје, које још лепо видимо по оним варошима, што су и данас под Турском. Од овога чине изузетак само неколике вароши, међу које нарочито долазе оне у новим крајевима. Ретко се где још види ћепенак под широком настрешницом, подупртом дрвеним стубовима. Облик и крој варошких кућа, и распоред у њима, све се више изједначава са обликом и распоредом, који се види по осталим Јевропским варошима а нарочито онима, у нашем најближем суседству: у Срему, Банату и Бачкој. Куће се данас граде махом од тврдога градива; обично су приземне, само мање или више поиздигнуте. Двокатне и трокатне куће у Србији су ретке.

Модерни уређаји за
Купаонике

Оригинал „ГАРВЕНЖ“

ПУМПЕ

1а. ЧЕСКЕ

ЦЕВИ

за водовод, плин, буше-
ње бунара и за казане

ГРАЈНИЦ Д. Д.

индустрија и трговина гвожђа. Техничко одељење

НОВИ САД

Телефон 23-41

Дунавска ул. 38. Телеграм: Фероконтинент

ШЕНБЕРГЕР И ДРУГ

Drvara i ugljara. Novi Sad, Štrand put

Pošt. pret. 84. Telefon kancelarija: 24-01. - stan: 2/-70.

Brzovjavni naslov: Drvara Schönberger Novisad.

TEKUĆI RAČUNI: Poštanska Štedionica Beograd br. 50.262, Trgovačka i Obrtna Banka D. D., Novi Sad.

SCHÖRBENGER I DRUG

Banka i menjačnica Lajoš Lustig, Novi Sad

Kralja Aleksandra 13. — Telefon: kancelarija 22-03, stan 22-02.

Kupuje i prodaje vred. papire, valute inostranih država, zlatni-srebrni novac, dukate i t. d.

Glavni ovl. prodavaoc srećaka državne klasne lutrije.

Nabavka viza za pasoše kod Beogr. Posl. preko dnevnog vlast. kurira.

DAVID FRIEDMANN - NOVI SAD

Трговина са храном и земаљским производима.

**Trgovina sa hranom i zemaljskim proizvodima
Getreide- und Produkten-Geschäft.**

Brzovjavni naslov: „MANDAV“.

Telefon: kancelarija 23-40, stan

24-37. — Telegr.: „MANDAV“.

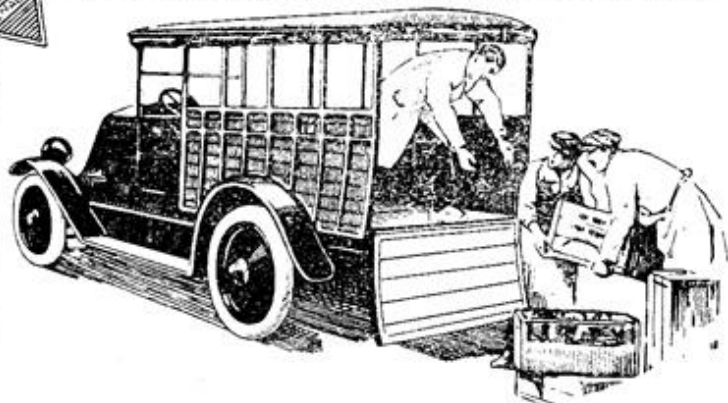
Tel.: Kanzlei 23-40, Wohnung 24-37

JUGOSLAVIJA

**Opšte Osiguravajuće Društvo — Allgemeine
Versicherungs-Gesellschaft. — Általános Biztosító
Társaság**

Fillialdirektion NOVI SAD Telefon 20-55.

Pružī najveću garanciju. Bietet die grösste Garantie. Nyújtja feleinek a legnagyobb garanciát.

**Ne-
aktivnost
je
nenapre-
dovanje!**

Stoga i Vi morate brzo pristupite nabavci jednog Renault-Transport ili Teretnog automobila, ako ne želite biti od Vaše konkurencije nadkriljeni, koja već poseduje jedan Renault te je sa istim potpuno zadovoljna.

RENAULT

**Teretnih automobila,
Luksuznih automobila,
Diesel-motora,
Vatrogasnih štrcalica,
Traktora, Industrijskih motora,
Električnih agregata i t. d.**

**kod glavnog zastupnika Renaulta za
celu Jugoslaviju:**

**E. KRAUS
NOVI SAD**

B. Balabušić i Komp., Novi Sad

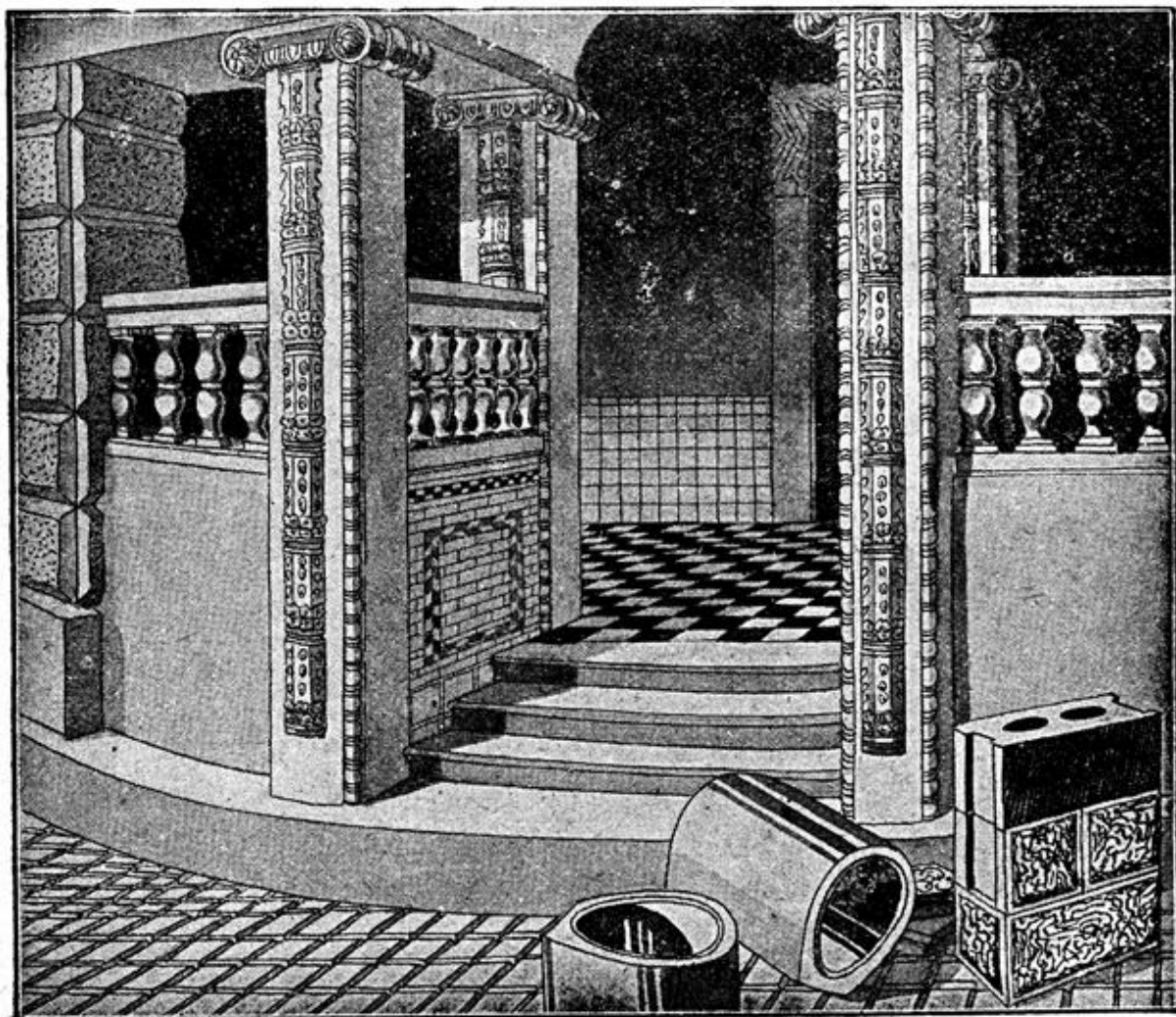
KONCESIONIRANA BERZANSKA AGENTURA

Telefoni: kancelarija 23-03 i 24-12, stan 25-68 i 24-85.

Brzozavi: BALABUŠIĆ NOVISAD

Žiroračun Narodna Banka Kraljevine Jugoslavije

Pošt. ček. račun br. 52.534 Beograd. Tekući račun I. Hrvatska
Štedionica fil. Novi Sad.

SCHOMANN I BAUER - NOVI SAD

Tvornica cementne robe i umjetnog kamena

Telefon: kancelarija 23-16, tvornica 22-05

Filijala: BEOGRAD - Klanica, Viliha Voda 3. Tel. 51-88.

О

МИРАЗУ, СПРЕМИ И УДОМЉЕЊУ

ПО НАШЕМ ГРАЂАНСКОМ ЗАКОНИКУ

О ОДГОВОРНОСТИ ДРЖАВЕ И ЧИНОВНИКА

ПРЕМА ТРЕЋИМ ЛИЦИМА

ЗА ШТЕТУ КОЈУ ЧИНОВНИК УЧИНИ

У ВРШЕЊУ ЗВАНИЧНЕ ДУЖВОСТИ

ОД

Д-р Драг. Јранђеловића

ДРУГО, НЕПРОМЕЊЕНО ИЗДАЊЕ.

БЕОГРАД
ИЗДАВАЧКА КЊИЖАРА ГЕЦЕ КОНА
1912.

НЕКОЛИКО РЕЧИ

○

МИРАЗУ, СПРЕМИ И УДОМЉЕЊУ

ПО НАШЕМ ГРАЂАНСКОМ ЗАКониКУ¹⁾

§ 1. Увод.

Из породичних односа рађају се за чланове породице разнолика права и дужности. По нека од ових права и дужности санкционисана су само моралним прописима и јавном осудом оних, који те дужности пренебрегавају, на пр. дужност супруга да „љубавно међу собом живе, дужности брачне извршавају, једно другом верни буду, пристојно једно друго предусретају, и у сваком случају у помоћи буду“ (§ 108. грађ. зак.); дужност деце да поштују своје родитеље (§ 120. грађ. зак.) и т. д. Друге пак дужности, које из породичних односа проистичу, огарантоване су и нарочитим тужбама, којима се

¹⁾ Приватно право, чије одредбе управљају нашим приватним односима за све време нашега живота, па и после смрти, јесте код нас за неправнике још непрестано terra incognita. Наши грађани сваки дан ступају у најразличније правне односе: купују и продају, задужују се и отплаћују дугове, дају и узимају ствари под закуп и кирију, погађају и отпуштају млађе, женинове и удају кћери итд., а често немају ни појма о томе, како су ти односи законима регулисани. Оволико незнање законских прописа за осуду је и штетно је по грађане. Време је да се и приватно право код нас, као код других народа, популарише у извесној мери. Овај је мој рад покушај у томе правцу: написан је у намери, да буде приступачан не само правницима, већ и ширим слојевима образованих људи. Правници ће ме с тога извинити због неких недостатака овога рада, којих не би смело бити, кад би овај рад био искључиво за правнике написан. Питање, које се овде расправља, и сувише је важно и опширно, да би се о њему могло у оваком једном раду све исцрпно казати. Ипак се надам, да ће он, бар у неколико, бити и правницима од користи. Нарочито пак правницима скрећем пажњу на примедбе испод текста.

од државних власти може захтевати заштита права, односно принудно испуњење дужности. Ту долазе на пр. дужност мужа да издржава жену и децу (§§ 109. и 116. грађ. зак.) право очево да управља имовином своје деце (§ 122. грађ. зак.), ту долази најзад и дужност родитеља, да својим кћерима даду мираз и спрему, и наследника да даду кћерима покојника удомљење.

§ 2. *Мираз.*

1. Наш законодавац у § 760. вели да је мираз „оно имање, које супруга мужу донесе, било њено сопствено било од другог ког добивено, ради лакшег живљења“²).

Закључење брака изазива толике трошкове око издржавања породице и васпитања деце, да је још римски законодавац сматрао за правично, да и жена, односно њени родитељи и сродници, припомогну мужу доношењем мираза, да он својој дужности према жени и деци што боље одговори. Из римског права прешла је установа мираза и у модерна законодавства, а из аустријског и у наше³). И одиста сви разлози правичности говоре за то, да је оправдано ставити родитељима у дужност, да својој женској деци давањем мираза према своме имовном стању, осигурају будућност, у толико пре, што су код нас женска деца лишена права наследства, кад има мушке деце, те је према томе давање мираза приликом удаје најзгоднија прилика, да и женска деца што год добију од родитељске имовине.

2. Мираз се конституише или а) уговором, закљученим с једне стране увек с мужем, односно заручником, а са друге стране са женом односно заручницом, ако она има имања и исто мужу као мираз доноси или са њеним родитељима или неким трећим лицима (сродницима или несродницима), која су вољна да девојци мираз даду, или б) испоруком (легатом)

² Аустријски грађански законик садржи у § 1218. ову дефиницију мираза: „Под миразом подразумева се оно имање, које је мужу обећано или предано од стране супруге или за њу од стране неког трећег лица, а ради олакшања трошкова, који из брачног живота проистичу.“

³ Немачки грађански законик не обвезује ни супругу ни њене родитеље, да мужу даду мираз. Али немачки грађански законик даје женској деци подједнако право наслеђа са мушком децом, те на тај начин она и без примања мираза добијају извесан део родитељске имовине. Сем тога по немачком грађанском законнику (§ 1620.) родитељи су дужни дати кћери спрему приликом удаје.

од стране родитеља или трећих лица. По нашем грађанском законику (§ 762.) муж не може тражити да му се уз жену мираз даде, ако му исти уговором није обећан⁴). Међутим, ако мужу мираз истина уговором није обећан, али му је обећан у тестаменту родитеља његове жене или трећих лица, онда наравно да је муж властан у своје име тражити од наследника да се завештани легат мираза испуни (§ 471. грађ. зак.).

Међутим и ако муж не може захтевати да му се мираз даде, ако му није уговором или као легат обећан, ипак не стоји тако са женом. Ова може *самостјално* захтевати у првом реду од оца а за тим од матере, да се њеном мужу даде пристојан мираз. У нашем законику то није изрично казано, као у аустријском⁵), али дужност родитеља (оца и матере), да уз своје кћери даду пристојан мираз, сходно своме имовном стању, потиче из обвезе родитеља, да све оно чине, што ће учинити њихову децу срећном и задовољном, поштенom и за будућност обезбеђеном (§ 115. грађ. зак.). Несумњиво је да срећа девојака зависи од њихове удаје, пошто и по природним законима часне девојке теже да се удаду. Па како је према социјалним приликама, бар у животу наших варошана, могућно удати кћер за њену прилику само тако, ако она располаже извесном имовином, којом ће се мужу олакшати ношење брачних терета, то је онда дужност родитеља да према своме имовном стању даду својим кћерима пристојан мираз, те да им на тај начин омогуће приличну удају, од које, као што је речено, срећа девојака зависи. По моме мишљењу кћери имају несумњиво право захтевати и судским путем од својих родитеља⁶

⁴ При овоме ваља имати на уму, да се обећање мираза, кад овај прелази суму од 200 дин., може доказивати само писменом исправом и главном заклетвом. С тога је препоручљиво да младожење, кад сумњају у исправност родитеља девојчиних, узму од ових писмено обећање, да ће им се платити обећани мираз.

⁵) § 1220. аустријског грађанског законика гласи: „Ако заручница нема свога сопственог имања, које би било довољно за пристојан мираз, онда су обавезни родитељи или дедови и бабе по оном реду, по коме су обавезни издржавати децу и о њима се старати, дати кћерима или унукама приликом удаје према своме сталежу и имовном стању пристојан мираз, или сразмерно за тај циљ приложити. Ванбрачна кћи може само од своје матере мираз захтевати...“

⁶) Према нашем грађанском законику морамо признати, да се обвеза за давање мираза ограничава само на оца и матер, а да не обухвата даље сроднике, као што то бива по аустријском грађанском законику (в. цр. 15).

пристојан мираз, ако оне немају свога сопственога имања, које би им омогућило удају. Да кћери и за живота својих родитеља имају права захтевати од својих родитеља пристојан мираз, можемо се позвати и на другу тачку § 397. грађ. закона. Јер кад женској деци на случај смрти родитеља припада „удомљење“ по постојећем обичају, у шта улази спрема и мираз, као што ћемо доцније видети, онда је сасвим логично мислити, да је законодавац хтео, да кћерима припада право тражити још за живота очева, да им он неки део своје имовине за мираз даде, и још за живота свога удају им омогући, ако су оне стасале за удају. Али баш и када се дужност родитеља за давање мираза не би могла извести из § 115. грађ. зак., ипак би родитељи имали ту дужност с погледом на § 10. грађ. законика, где се вели да ће се по опште познатом досадашњем обичају разумно и савесно решавати, ако би се случај какви на суду појавио, за који нарочитог законског прописа не би било. Несумњиво је да у животу наших варошана постоји обичај, да се кћерима приликом удаје даје мираз, и онда је јасно да би суд, и у оскудици законских прописа, могао с обзиром на овај обичај осудити родитеље да својој кћери пристојан мираз даду.

3. До сада је било говора о томе, да су родитељи дужни дати својим кћерима мираз ради олакшања удаје. Наравно да су се при томе имале на уму брачне кћери. Односно ванбрачних кћери имамо да споменемо, да по нашем законнику (§ 129) главна брига за издржавање и васпитање ванбрачнога дедата пада на матер, пошто се не сме истраживати ко је отац ванбрачном детету (§ 130). Мати ванбрачне кћери дужна је по пропису § 129. њу исто онако као и брачно дете држати, за њен живот и здравље стварати се, добро је васпитати и на пут вере, закона и среће наставити. Из овога законскога прописа излази, да је и мати ванбрачне кћери дужна овој према своје имовном стању дати мираз и тако омогућити јој удају исто онако, као што би била дужна дати мираз својој брачној кћери, кад то не би могао отац учинити.

У § 115. побројане су оне дужности оца и матере, из којих ја изводим да су они обавезни дати и мираз кћерима. У § 119. вели се да су деда и баба и даљи сродници обавезни само да сносе трошкове „поради издржавања и васпитања деце“, из које се одредбе не би могло ни екстензивним тумачењем извести обвеза ових сродника за давање мираза.

Кад отац ванбрачнога детета призна, да му је отац и олобри да се дете у црквене књиге на његово име упише, онда се он сматра за детињег оца. Услед тога закон и прописује (§ 131) да је ванбрачни отац дужан своје ванбрачно дете издржавати, али та је његова дужност секундарна, т.ј. он је дужан издржавати дете само тада, ако матери услед немаштине није могућно. Ако је пак матери могућно сносити у неколико издржавање детета, онда је дужност ванбрачног оца, да тај недостатак попуни. Међу тим како ванбрачна деца у односу према своме оцу у многоступењу погледу нису изједначена са брачном децом, већ су према овој запостављена, то онда морамо сматрати да се и право ванбрачне кћери према своме оцу простире само на издржавање, а не и на мираз.

4. И усвојена деца заузимају према усвојитељима положај брачне деце (§ 136 грађ. зак.). Ако неко женско дете буде усвојено на начин, који прописује § 137 грађ. зак., т.ј. ако буде узето под своје место кћери без сваког изузећа и услова, онда оно исто онако као и рођена кћи има права на мираз од својих усвојених родитеља. Међу тим оно не губи право захтевати мираз од својих рођених родитеља, ако усвојитељи не би били у стању исти дати му, пошто оно и после усвојења не губи она права, која би према рођеним родитељима имало, да је у њиховој породици остало (§ 138). Наравно да усвојена кћи не може тражити мираз и од усвојитеља и од рођених родитеља, пошто су за мираз у правом реду одговорни усвојитељи, који сву бригу о поћерци имају да сnose, па тек кад ови не би били у стању дати га, онда би дошли на ред рођени родитељи.

5. Ми смо у досадашњем разлагању чешће спомињали, да мираз треба да буде сразмеран имовном стању родитеља и броју деце. Према томе у сваком конкретном случају имало би се испитати имовно стање родитеља у време удаје кћери и према њему одредити величина мираза, који су они дужни мужу своје кћери дати. Судија би се, у случају спора, преко вештака оцењивача, имао уверити: колика је била имовина родитељска, колико су они деца имали у време кћерине удаје, па би према томе одредио и величину мираза. Наравно да би се према томе морало гледати и на обичај, који у погледу мираза влада у дотичном месту. Позната је ствар, да у нашим паланкама неколико хиљада динара долазе у велики мираз,

аш и кад су удаваче кћери имућних људи, који имају по неколико десетина хиљада динара имовине. Отуда не би било неправично кад би суд досудио кћери једнога трговца у Чачку, који има две кћери и једног сина и чије имање износи 100.000 динара, на име мираза 6000 дин., док би за Београд и београдске трговце ова сума мираза била очевидно недовољна, пошто је у Београду обичај, да родитељи дају уз своје кћери веће миразе.

6. Да видимо сада када се и докле се мираз може захтевати.

Ако је мираз мужу уговором обећан, и у уговору одређено време исплате мираза, онда се, наравно, исплата мираза може захтевати тек кад рок исплате дође. Може то време исплате прispети и пре закључења брака, и онда се исплата мираза чини под условом, да брак буде пуноважно закључен, пошто он служи за олакшање брачних терета. С тога се дати мираз може натраг захтевати, ако закључење брака буде осујећено (*arg.* из § 33. грађ. зак.). И онда када је мужу мираз као легат тестаментом обећан, може он мираз захтевати у време, које је у тестаменту за исплату одређено. Ако пак време исплате није одређено, онда може захтевати мираз, чим закључи брак са девојком или женом, уз коју му се легатом мираз оставља, а ако је он у време примања наследства од стране наследника већ био ожењен оном женском, уз коју му се мираз завештава, онда може исплату мираза захтевати, чим се наследник прими наследства.

Кћи не може од својих родитеља захтевати мираз пре навршене 18 године живота. Деца су по § 120 принципијелно дужна своје родитеље поштовати, у свачему им послушна бити и противу воље њихове ништа не чинити нити предузимати. Кћи треба дакле и односно своје удаје да све чини у споразуму са својим родитељима. Девојка, која се без допуштења родитељског уда пре навршене 18 године, повредила је своју дужност поштовања родитеља; кад јој родитељи нису удају допустили, они су, као њени најбољи пријатељи, имали довољно важних разлога за то; и онда је право, да она буде лишена права да тражи мираз. Дужност кћери, да поштују своје родитеље, санкционисана је и тиме, што им се право да траже мираз ускраћује; и кад оне, или још боље, кад њихови заручници знају, да у случају недопуштања родитељског

њихове заручнице губе право тражити мираз од родитеља, онда ће и та околност утицати на њих, да против воље родитеља девојачких не закључују брак. Било би апсурдно тумачење законских прописа, нарочито §-а 120 грађ. зак., признати кћерима право да од родитеља траже мираз и онда, кад се против воље њихове удају пре навршене 18 године. Удајући се самовољно кћери осујећавају дужност родитеља, наложену им §. 115, да се о срећи своје деце старају, и из овога законскога прописа следује, да су родитељи дужни дати мираз само онда, кад је удајом одиста заснована срећнија будућност њихове кћери, а да је то случај, имају само родитељи да цене докле кћи не наврши 18 година. Колико пак наш законодавац полаже на родитељско допуштење за ступање у брак, види се и по томе, што § 69 наређује да у брак не могу ступити лица пре навршене 18 године, хотећи тиме да свештеника упуту, да у оваком случају увек тражи родитељско допуштење. Ако би пак и без овога допуштења брак био закључен између лица, која немају 18 година, онда истина брак остаје у важности, али свештеник бива кажњен (§ 73).

Али и ако је нормалан случај, да се родитељи при удавању кћери руководе само срећом девојачком, ипак се у животу дешава, да родитељи, пренебрегавајући своју дужност према кћерима, и руковођени разлозима, који никакве везе са срећом девојачком немају, овима безразложно забрањују ступање у брак с извесним лицем. Тада су кћери по навршеној 18 години у праву, да се венчају и без допуштења родитељског, замењујући ово допуштењем надлежне власти⁷⁾ (старатељ судије) — § 69. в грађан. зак.). У овом случају обвеза родитељска да даду кћерима мираз зависи од тога, да ли је њихово противљење брачној вези било основано, да ли су они, одричући допуштење за брак, само испунили своју родитељску

⁷⁾ У § 69. в. грађ. зак. наређује се да у брак не могу ступити лица испод 18 година, ако нема допуштења родитељског или турског, а по навршеној 18 години могу, ако им за то даде допуштење надлежна власт. У § 150. пак вели се, да се кћи по навршеној 18 години може удати, нити јој родитељи забранити или на пут стати могу. Ова два законска наређења мислим да треба овако разумети. По навршеној 18 години родитељи не могу забранити кћери ступање у брак, и она може исти закључити, али на место родитељског допуштења ваља да добије допуштење надлежне власти. Кад наврши 21 годину, онда се кћи може по својој драгој вољи удати не тражећи ничије одобрење.

дужност, која им је налагала, да у интересу своје кћери брак не одобре. Суд би у појављеном конкретном случају имао да испита све ове околности, па би онда, ако је недопуштање родитељско било основано, имао донети одлуку, којом би се кћи одбила од тражења мираза. У противном би случају осудио родитеље на давање мираза, и ако су они браку своје кћери противни били.

7. Обвеза родитеља, да својим кћерима даду пристојан мираз, долази у ону врсту обвеза, које су чисто личне, искључиво за обвезну личност везане, те тако смрћу те личности и сама обвеза престаје.⁸ Обвеза родитеља, да својим кћерима даду мираз, траје дотле, докле су они у животу, она дакле не прелази на наследника родитеља.⁹ Према томе крајњи моменат, до кога кћери могу од својих родитеља тражити мираз, јесте смрт родитеља. Међутим обвеза родитеља, да својим кћерима даду мираз, не може застарети, ма колико дуго време прошло од закључења брака. Та обвеза долази у оне, о којима је реч у § 934. грађ. зак., који гласи: „Против оних личних дужности, које члановима једне породице спрам других чланова исте породице припадају, као дужности децу издржавати и хранити.... застарелости нема места“.¹⁰ Може дакле од закључења брака проћи десет и двадесет и више година, ипак кћи има права захтевати мираз од својих родитеља, који јој приликом удаје није био дат, само ако се она тога права није одрекла, што јој стоји на вољу у свако доба учинити.

8. Правило је у животу да родитељи дају уз кћер мираз приликом удаје, и да се венчању не приступа, док се не регулише питање о мирузу.

⁸ Ту долази на пр. и дужност родитеља, да своју децу издржавају и васпитавају.

⁹ Закон се ипак постарао, да кћери добију мираз и у случају, кад би им родитељи умрли. У § 397., о коме ће ниже бити више говора, прописано је да су наследници дужни дати женској деци покојниковој пристојно удомљење, у које и мираз улази. Али ова дужност наследника није на њих прешла са покојника, већ је закон њу створио као самосталну обвезу наследника.

¹⁰ И у § 925. грађ. зак. вели се: „Права супружничка, родитељска, дечја и друга лична права не могу застарети“. Међутим под овим правима законодавац је мислио она права чланова породичних, чије се извршење не може силом државне власти изнудити, као право супруга на узајамно поштовање, љубав и верност, право на полни сношај, право родитеља да од деце захтевају поштовање и послушност итд.

Дође ли пак до спора о миразу, онда ће родитељи, према тврђењу кћери или мужа јој да мираз није дат, морати доказати, да су својој дужности одговорили. У већини случајева мираз ће износити преко 200 дин., и онда с обзиром на § 242. грађ. суд. пост. моћи ће родитељи исплату мираза доказивати само писменом признаницом од стране супруга о примљеном миразу. Ако пак родитељи писмене признанице не би могли поднети, онда могу кћери и мужу јој понудити главну заклетву о неисплати мираза и изјавити, да примају исту о учињеној исплати.

9. Ми смо раније видели, да је мираз оно имање, које супруга мужу донесе, било њено сопствено, било од другог ког добивено, ради лакшег живљења (§ 760. грађ. зак.). Даље законодавац вели, да се као мираз сматра и наследство женино, које би јој за време брака припало и мужу донесено било, (§ 763) као и оно што би „женик или други ко к миразу женином додао“ (§ 769.), а такође и онај дар, који би муж жени први дан по свадби учинио (§ 770.). Из ових законских прописа следује, да се као мираз има сматрати само оно имање, које се изрично мужу као мираз донесе, па било да жена даје сама од своје имовине мираз мужу, било да га за њу неко трећи од своје имовине мужу даје. И наследство које би жена у браку добила, не постаје одмах мираз, нити на њега муж има она права, која према миразу има, већ да се наследство као мираз може сматрати, потребно је или да је онај, који је жени неко имање завештао, исто као мираз означио, или да је жена примљено наследство своје мужу као мираз ставила на расположење (arg. из речи... „и мужу донесено било“). Такође и поклони, које би жена за време брака добила, постају мираз само онда, ако се то нарочито уговори (arg. из § 769. „ако би или женик или други ко к миразу женином што додао, оно се сматра као и мираз).^{11, 11а)}

¹¹ Пропис нашег § 769. одговара пропису § 1230. аустр. грађ. зак.: „Оно што заручник или неко трећи одреди заручници ради увећања мираза, назива се узмиражје (Widerlage). Од овога за време брака не припада истина жени никакво уживање, али, ако она мужа надживи, онда јој и без нарочитог уговора припада и слободна својина, и ако мужу, за случај да он жену надживи, мираз није преписан“. Из овога прописа и нашег § 769. види се, да само они поклони жени улазе у мираз, који се нарочито ради увећања мираза дају. У § 770. наш законодавац наређује, да се као мираз има сматрати и онај поклон, који муж жени учини после прве брачне ноћи. Ово је

10. На миразу припадају мужу за време трајања брака а рочита права, која су различна према томе, које ствари сачињавају мираз.

Ако се мираз састоји из готовог новца, што најчешће бива, или из потрошних ствари (на пр. неки сеоски трговац да уз своју кћер зету као мираз неколико хиљада килограма жита или неколико хектолитара вина), онда муж постаје сопственик тих ствари, које сачињавају мираз. Он дакле може тада миразом као власник располагати: продати ствари и новац потрошити. Али, пошто се по престанку брачне заједнице мираз има вратити жени (arg. из §§ 764., 766. n fine, 777, 784.) или онеме који је мираз уз жену дао, ако је уговорено да се њему мираз врати, то онда муж, постајући сопственик мираза (који се из новаца или потрошних ствари састоји) прима у исто време и на себе обавезу, да мираз по престанку брачне заједнице врати. Из овога се јасно види да за жену постоји велика опасност у погледу враћања мираза, кад се мираз састоји из готових новаца или потрошених ствари, јер њима може он као сопственик располагати, и у случају његове немаштине у време враћања мираза, жена, и поред његове обвезе да мираз врати, може остати без ми-

једини случај, да се известан део женине имовине сматра као мираз, и ако као мираз није нарочито означен. Супрузи, наравно, могу уговорити, да се овај поклон сматра као слободна својина женина. Аустријски грађански законик (§ 1232.) овај поклон не сматра се као мираз, већ као слободну својину женину.

¹¹а) Обичај је у животу да се заручнику, кад се о миразу углављује, даде од стране родитеља или старалаца девојачких извесна сума новаца „на слободно располагање“, „на одужење дугова“ итд. При овоме ваља разликовати ово: а) намера онога, који ову суму даје, може бити та, да њоме учини заручнику поклон. У томе случају, наравно, заручник не мора ту суму вратити, кад престапе брачна заједница између њега и заручнице, Ипак и у овом случају важе законски прописи о поклону (§§ 561—568). И тај се поклон, из узрока наведених у § 567., може порећи и прималац је поклона тада дужан да га врати. б) Намера онога, који извесну суму даје заручнику „на слободно располагање“, може бити и та, да се та сума не сматра као поклон, већ да сачињава део мираза. Како је муж и иначе властан, да мираз, који се у готовом новцу састоји, потроши, онда и за ову суму важе исти прописи, који и за мираз у опште. Међутим кад се заручнику нека сума од девојачког новца да „на слободно располагање“, а остатак на њено име уложи, онда је она дата сума поклон или мираз, према томе каква је била намера странака, а на име заручнице уложени новац није мираз, већ долази у слободну имовину женину (тако-звана парафернална добра — в. бр. 13. ове расправе).

раза. У наплати свога мираза из имовине мужевљеве жена истина има право првенства пре оних поверилаца мужевљевих, који су постали његови повериоци пре закључења брака, а немају интабулацију на непокретном имању мужа. Али она нема право првенства у наплати мираза према оним повериоцима свога мужа, који су то постали после закључења брака, већ би се са њима, у случају да је мужевљева имовина недовољна за све повериоце, морала сразмерно наплаћивати (§ 776). За то је препоручљиво, да се жена осигура за сво мироз стављањем интабулације на непокретно добро мужевље.¹²

Кад се мужу у име мираза уступи неко потраживање у новцу или потрошним стварима, он га може и у своје име наплатити, и задржати новац или ствари, пошто он тада постаје власником наплаћеног новца или других потрошних ствари с обвезом, да исту суму или количину по престанку брачне заједнице врати.¹³

Међутим ако се мужу као мираз даде неко непокретно добро, онда жена (или онај који уз жену мираз даје) остају власници непокретног добра, а мужу припада на њему за време трајања брака *право плодоуживања* (§ 767.). Он је онда властан прибирати све плодове са тога добра, на којима право својине задобија, али у исто време има да сноси и све трошкове око одржања. У опште за мужа важе тада прописи грађанског законика о плодоуживању (§§ 376—384.) Кад се мужу уступи у име мираза да се користи неким правом плодоуживања, које на извесној ствари постоји, онда он може то право вршити,

¹² Да би жена за свој мираз била сигурнија препоручљиво је узети од мужа признаницу о примљеном миразу. У случају да муж стане са женом рђаво поступати и мираз расипати, онда би жена могла, подневши уверење о отпочињању бракоразводне пернице, тражити обезбеђење свога мираза, стављањем забране (§§ 377., 399. тач. 3., 4. и 5. г. с. п.) или евентуално и прибелешке (§ 394. тач. 3., 4. и 5.) Аустријски грађански законик садржи у погледу обезбеђења мираза ово врло корисно наређење §-а 1245: „Ко буде предао мираз властан је при предаји захтевати довољно обезбеђење, или, ако опасност доцније наступи, од онога, који је мираз примио.“ Наш законик не садржи овако јасно наређење односно обезбеђење мираза.

¹³ Ако би се мужу уступило у име мираза неко потраживање, које је управљено на прибављање неке потрошне ствари (на пр. потраживање из уговора куповине о предаји неколико комада волова) ја мислим да би онда муж, наплативши потраживање, на предатим му воловима стицао право плодоуживања, а својина би припала жени — §§ 766., 777.

и плодове прибрати, али само право плодуюживања не прелази на њега, он га не врши у своје име, већ то право остаје и даље женино, ако је она мужа овластила да се њиме користи, или онога, који је мужа на вршење тога права овластио, и по престанку брачне заједнице престаје и мужевље право користити се тим плодуюживањем. Муж је властан узимати интерес са неке тражбине, која је за мираз мужу опредељена, али није на њ пренесена, и право наплате те тражбине нема муж, већ жена, ако је она као поверилац тражбине означена, иначе онај, који се као поверилац појављује. Папири од вредности, који на име гласе, а означени су за мираз, остају наравно у својини онога, на чије име гласе, али мужу припада уживање дивиденде и осталих користи, које ти папири пружају. Гласе ли папири на доносиоца, а намера је онога, који их као мираз даје, да својина истих остане жени или њему, а муж само дивиденду и остало да ужива, то је онда за постигнуће овога резултата потребно, да се папири депонују на име женино или трећег неког лица код неке банке, а у исто време да се муж за уживање дивиденде овласти. Иначе постоји стална опасност, да муж, и ако је папире на доносиоца примио као мираз под условом да само дивиденду ужива, исте не отуђи, јер онда се жена лишава права својине на њима.

11. Кад брачна заједница престане (смрћу једнога супруга или разводом брака), онда престаје и право мужа односно његових наследника да и даље задржавају код себе мираз, пошто је овај дат у намери, да се олакшају трошкови у браку, те сада, кад нема брака, нема ни трошкова у браку, дакле нема разлога да мираз и даље код мужа или његових наследника остане. Наш законодавац није поставио изречно наређење о томе, шта бива с миразом, кад брачна заједница престане, али се то ипак може из правне природе мираза извести;⁴

У § 760 вели се, да се мираз мужу доноси ради лакшег живљења у браку. Из овога следује, да, кад нема живљења у браку, онда немају ни муж ни његови наследници разлога, да се и даље користе миразом, који је ради лакшег живљења у

¹⁴ Аустриски грађан. законик садржи у § 1229 о томе ово наређење: „По закону мираз припада по смрти мужа његовој жени, а ако она пре њега умре, њеним наследницима. Ако се хоће да се она или њени наследници од мираза искључе, онда се то мора изрично наредити. Ко мираз добровољно даде, може уговорити, да овај по смрти мужа њему опет припадне.“

браку дат. Они имају дакле примљени мираз да врате. То излази и из прописа §§ 766 (из речи „само за вредност и накнаду са својим добром јемствује“) 776 (из речи „за мираз женин муж са својим добро наравно јемствује“), и 497 (који гласи: „Најпре ће се иставити, ако је жена мужа преживела, њен мираз и писани дар, ако га има за њу“.)

Ако муж умре пре жене, или брак буде разведен, онда се може од његових наследника односно од мужа захтевати да мираз жени врате. Мираз, који се састојао у готову новцу или у другим потрошним стварима, вратиће се у истој суми или количини (но без интереса, пошто су новац односно потрошне ствари утрошени у брачној заједници, од њега су дакле имали користи и муж и жена); ако се је пак састојао у непокретним добрима или правима, која нису пренесена на мужа, онда се има вратити непокретно добро на слободно уживање и управу жени, право плодуживања мужа на непокретном добру и непреносивим правима престаје одмах по престанку брачне заједнице. Тако се исто имају вратити жени и папири од вредности, од којих је муж дивиденду примао.

Све се ово подразумева онда, ако је мираз дат мужу од стране жене или њених родитеља. Родитељи дакле не могу уговорити с мужем, да се по престанку брачне заједнице њима (а не жени) мираз врати, осим ако на то и жена пристане. Међу тим ако је неко треће лице дало мужу мираз, и онда се претпоставља, да је мираз искључиво и трајно у интересу брачне заједнице и жене дат, али то треће лице може и уговорити с мужем, да се њему мираз врати по престанку брачне заједнице.

Умре ли жена пре мужа, онда се мираз има вратити жениним наследницама, законским или тестаменталним, на онај начин како је мало час показано. Ипак муж и жена могу брачним уговором наредити у оба случаја, и кад муж умре пре жене или кад жена умре пре мужа, да се мираз врати неком трећем лицу, а не у животу заоставшем супругу.

12. По нашем грађанском закону женска деца немају права наследства на имовину својих родитеља, ако има мушке деце. Међутим ако иза покојника остану у животу само женска деца, онда она деле наследство на једнаке делове (§ 400 грађ. зак.) У томе случају има се удатој кћери у део наследства урачунати и мираз, који је од умрлог родитеља приликом удаје добила

(§ 500 грађ. зак.). Мираз се урачунава само по суми главнице, плодови (природни и грађански — интерес од капитала —) пак не узимају се у обзир. Ипак родитељи могу тестаментом или кодицилом наредити, да се мираз при прорачунавању величине делова појединих наследника не узима у обзир. Али ако је дати мираз толико велики, да би се, кад се он не би узимао у рачун, њиме окрњио закони део наслеђа остале женске деце (а који износи половину онога, што би деца добила, да никаква завештања није било — § 477 грађ. зак.) онда се мора наследни део удате кћери смањити за толико, колико је потребно па да закони део осталих кћери остане неокрњен.¹⁵

13. Од мираза, као нарочите правне установе, ваља разликовати оно имање женино, које је слободно, које не улази у мираз (т. зв. парафернална добра). О њему је говор у §§-има 771—774 грађ. зак.¹⁶ и за њ важе нарочити законски прописи, који се примењују на мираз. Излагање ових прописа не долази у обим ове расправе. Ипак ради бољег разумевања установе мираза напомињем ово:

По нашем грађан. законнику, као и по аустријском, брак у начелу не производи никакве промене у имовним односима супруга (изузимајући, наравно, мираз). Сваки супруг остаје дакле и по ступању у брак власник своје имовине и поверилац или дужник својих тражбина и дугова (§ 771 „сваком своје принадежи“). Наравно да супрузи могу брачним уговором и другачије у погледу своје имовине наредити тако, да своје имовине смешају и да постану сувласници целокупне имовине односно саповериоци или садужници тражбина и дугова.

¹⁵ Погрешно наш законодавац вели у § 500 да се мираз, дат од стране родитеља, сматра као поклон, јер по § 501 поклон бива онда, кад ко добровољно другоме што да, не иштући, нити примајући икакве за то наплате. Ми смо међутим видели (в. бр. 2), да су родитељи по закону обвезни дати својој кћери мираз, и према томе они, дајући мираз, не чине то добровољно, већ испуњују једну обвезу, а онда не може бити говора о поклону. Ипак се као поклон има сматрати онај вишак мираза, који прелази вредност онога, што су родитељи дужни дати с обзиром на своје имовно стање и своје обвезе према осталој деци. У погледу та тај вишак важи пропис другог одељка § 565, т.ј. тај вишак као поклон не важи, ако је њиме окрњен закони део деце, баш да је родитељ завештањем и наредио, да се он при деоби не узима у рачун.

¹⁶ Ови законски прописи одговарају §§-ма 1237—1242 аустријског грађ. законика.)

Ако су имовински односи супруга остали онакви исти, какви су били пре закључења брака, онда, с погледом на природу брака, (у коме је муж природни заштитник и заступник женин — § 109. грађ. зак.) закон (§ 771.) поставља правну претпоставку, да је жена мужу поверила, да се о њеном имању стара и њиме управља. Али жена се може томе успротивити и онда муж нема права, да њеном имовином управља (што код мираза не може бити), већ жена може самостално¹⁷ узети управу у своје руке и прибирати плодове, а, ако је малолетна, њени родитељи односно стараоци. Ако се управа жениног имања налази у рукама мужа, онда он није дужан о плодовима и приходу рачуна давати; он одговара само за суштину добра, за капитал. Ако је пак жена узимала приходе са свога имања, којима муж управља, онда и она има права те приходе трошити, не дајући мужу рачуна о томе. Али и кад је муж неко време управљао имовином и кад се жена тој управи није из почетка противила, ипак „у особито важним случајевима, или кад би се имање у опасности и беди налазило,“ може жена захтевати да се мужу одузме управа. То

¹⁷ По § 920 грађ. зак. удата се жена „уподобљава“ малолетнима, дакле она не може самостално предузимати правне послове, већ јој је за то потребно одобрење мужевље. Према томе изгледало би да жена не може самостално управљати својом имовином, пошто се управљање састоји из читавога низа правних послова (продаје и куповине, давања имања под закуп, наплаћивања тражбина ит.д.) баш и кад би се успротивила томе, да муж управља њеном имовином. Међу тим наређење § 920. није апсолутне природе. Мисао законодавчева није била да баш у сваком случају муж треба да даде одобрење за правне поступке женине. Наш је законодавац сматрао да је по интересе брака, по брачну слогу, корисно, да муж, као искуснији, одобрава правне поступке женине, и да је на тај начин, као њен законик и природни заступник, штити од поступака, који би по њену имовину, а тиме и по брак, били штетни. Из овога следује, да чим је јасно, да је по интересе женине корисно неки правни посао предузети, за који муж из шикане неће да даде одобрење, да га тада жена може и без мужевљег одобрења предузети, и тај ће посао бити пуноважан. Апсурдно би било захтевати, да на пр. жена, која је од злостављања и рђавог поступка мужевљег одбегла својим родитељима и рођацима, мора од таквог мужа тражити одобрење за то, да може предузети неки правни посао, којим би себи прибавила средства за опстанак (на пр. да ступи у службу, да закључи зајам и стави интабулацију на своје имање, да исто изда под кирију ит.д.) У конкретном случају дакле имао би суд да цени, да ли је неки правни посао, који је жена без одобрења мужевљег предузела, с погледом на прилике, у којима супрузи живе, пуноважан.

јој право припада и онда, кад би брачним уговором на свагда уступила мужу управу над женином имовином (arg. из речи § 773. „баш да му је и на свагда дано било“). Отпочне ли жена неуредно управљати својом имовином и расипати приходе, онда муж може захтевати, да се она за распикућу огласи, услед чега јој се и управа њеном имовином одузима.

§ 3. Сирема.

1. Наш законик не садржи ни довољно прецизна наређења о томе: шта се под девојачком спремом подразумева. нити о томе ко је дужан дати девојкама спрему приликом удаје. Ипак се из појединих законских наређења, а с погледом на обичај у животу, може поставити оваква дефиниција девојачке спреме: *под сиремом се подразумевају оне покретне ствари, које се девојци приликом удаје дају, ради ошочињања самосталног газдинства у мужевљој кући.* Наш законик назива ове ствари даровима. Тако се вели у § 768.: „Оно што жена у покретним стварима као опрему за своју или мужевљу потребу донесе, јесу дарови, који остају женини за све време брака, нити муж с њима располагати може, али ни жена без мужевља знања не сме их отуђивати.“¹⁸ Према томе у девојачку спрему долазе ствари,⁹ које служе за личну употребу женину, нарочито хаљине и рубље, за тим кућевни намештај.¹⁹

2. У првome реду обвезан је отац да својој кћери даде спрему приликом удаје, а за тим мати. Исто онако, као што су родитељи дужни дати својим кћерима мираз, и тиме им олакшати удају и осигурати срећу у животу, исто тако постоји обвеза родитеља, да својим кћерима даду поред мираза и девојачку спрему, ако не би девојке биле у могућности, да из свога сопственога имања исту набаве. Из наређења § 115. грађ. зак., да родитељи треба да чине све оно, што ће учи-

¹⁸ В. и § 525. и решење од 6. јуна 1853. год. ВБр. 539 код § 414.

¹⁹ Обично се у спрему девојачку рачуна и рубље и остало што жена мужу донесе ради његове искључиве потребе. Правнички посматрајући овим жена чини поклон мужу, и за те ствари не важе они правни прописи, који важе за осталу спрему, већ они о поклонима, (§§ 561—568). Тако жена престаје бити власник тих ствари, и својина истих прелази на мужа као поклонпримца. Ипак се тај поклон може порећи по прописима §§ 566. и 567., и онда их жена може натраг тражити. Види и § 937. односно застарелости.

нити њихову децу срећном и задовољном, поштеном и за будућност обезбеђеном, потиче како обвеза родитеља, да даду пристојан мираз, тако и обвеза, да даду пристојну спрему. Још би се могло рећи, да су родитељи у првome реду дужни дати кћери спрему, па тек онда мираз. У животу је утврђен обичај, да и најсиромашнији родитељи дају кћерима пристојну спрему, пошто ће се ретко ко наћи, ко би пристао да се ожени и ако зна, да родитељи неће дати кћери ни девојачку спрему. По моме мишљењу постоји, с погледом на постојећи обичај у животу и наређења §§ 115., 116. и 10. грађан. зак., несумњива и судским путем остварљива дужност родитеља да својим кћерима даду спрему, и тиме им омогуће или олакшају удају²⁰).

3. Што се тиче величине девојачке спреме (односно њене вредности) важи исто оно, што је речено о величини мираза (в. § 1. бр. 5). Кћери имају права захтевати од својих родитеља ону спрему, коју обично дају људи онаког имовног стања, каквог су и њини родитељи. У даном случају дакле има се гледати на имовину родитеља, на њихове дугове и обвезе, које они имају према трећим лицима, на број деце, као и на то, колико је родитељима потребно ради њиховог издржавања, па према свим овим околностима утврдити величину спреме, У случају спора то би се имало и путем вештачке оцене утврдити. Ипак ни у коме случају вредност спреме не може достићи вредност мираза, јер то не одговара обичају у животу; девојка која доноси мужу 10.000 динара мираза, обично не доноси већу спрему од 2—3 хиљаде динара, и суд би с обзиром на тај обичај имао одбити кћер од

²⁰) Немачки грађански законик такође обвезује родитеље да својој кћери даду спрему (Aussteuer). § 1620. гласи: „Отац је обвезан својој кћери приликом удаје дати приличну спрему, ради уређења газдинства, ако је то с обзиром на остале његове обвезе могућно без опасности по његово пристојно издржавање, и ако кћи нема довољно имовине за набавку спреме. Исту обвезу има мати, ако отац није у стању, да спрему даде, или ако је умро“.

Аустријски грађански законик не ставља у дужност родитељима, да кћерима даду спрему, већ само мираз (§ 1218). Међутим исто онако, као што су родитељи дужни дати кћерима мираз, дужни су младожењини родитељи дати му потребну спрему ради отпочињања брачног живота и самосталног газдинства. (§ 1231).

сваког већег тражења на име спреме²¹⁾, јер су родитељи дужни дати само ону спрему, коју обично дају људи њиховог имовног стања. Али и за спрему вреди оно, што је казано за мираз: за величину спреме меродавно је имовно стање родитеља у време *кћерине удаје*. Ако кћи спрему приликом удаје не би добила, па би је после судским путем тражила, онда се при одређивању величине спрема има узети у обзир имовно стање родитеља у време удаје, а не у време подизања тужбе.

4. И обвеза родитеља, да својим кћерима даду пристојну спрему, долази у чисто личне обвезе, које смрћу обвезаног лица престају. За обвезу родитеља да својим кћерима даду спрему, важи оно, што је у § 1. бр. 7. казано за мираз. (В. и § 934. грађ. зак.). Спрема се дакле може тражити само дотле док су родитељи у животу; обвеза родитеља да даду спрему, не прелази на њихове наследнике²²⁾. С тога је препоручљиво да кћери са тражењем спреме, коју од родитеља приликом удаје нису примиле, похитају докле су им родитељи у животу.

5. Дајући својим кћерима спрему, и омогућавајући им на тај начин удају, родитељи испуњавају једну моралну и законску обвезу. Примањем спреме кћи постаје власник датих јој ствари, и према томе муж не може њима располагати. Али и жена, и ако је власник спреме, не може њоме радити шта хоће. И спрема је, слично миразу, намењена на то

²¹⁾ Крајње је неправична и неправичка одлука Апел. Суда од 25. VIII. 1903. год. бр. 3333, (в. „Бранич“ свеска за јануар 1905. г.) којом је једној парничној страни, која је донела 12 хиљада дин. мираза, досуђено 16 хиљада дин. на име спреме и „пристојног удомљења“!! Штета што нису саопштена имена и „разлози“ вештака, који су овако апсурдно „вештачко“ мишљење дали. Девојка, која доноси 12 хиљада дин. мираза, а чија спрема вреди 16 хиљада дин., морала би се удати за човека, који је у стању држати десет соба, где би ову спрему сместио, и тај би срећни човек морао поред мираза од 12 хиљада дин., имати најмање 5 до 6 стотина дин. месечног прихода. Мужу пак тужитељице у овом спору стајала је на расположењу само плата једнога — поручника.

²²⁾ Женска пак деца, која у време смрти родитеља нису удата, обезбеђена су прописом § 394. грађ. закона. У корист њихову законодавац намеће наследницима самосталну обвезу, да даду женској деци покојниковој „пристојно удомљење“ по постојећем обичају, у коју, баш по „постојећем обичају,“ и спрема долази. То право на спрему женска деца имају и кад наследници долазе на наслеђе по закону и кад долазе по тестаменту.

да омогућава и олакшава брачни живот, па с тога не сме жена њоме ништа предузимати, што би ту намену спреме осујећавало. Не само да жена не сме спрему без знања мужевља отуђивати, као што вели § 768., већ она у опште без знања и одобрења мужевља не може ствари из спреме ни залагати ни давати под кирију или послугу, ни размењивати, у опште не сме ништа предузимати, што би са наменом спреме у опреку долазило. На тај је начин женино право својине на спрем *ограничено*, докле траје брачна заједница. Престане ли брачна заједница смрћу једнога супруга, разво- дом брака или одвојеним животом (по споразуму или тиме. што би жена оставила мужа), онда нема никаква разлога огра- ничавати жену у њеном праву својине на спрем. Муж је дужан издати јој спрему, као њену својину, на слободно распо- лагање, односно дати је њеним наследницима (в. § 416., 524).

6. У животу варошана тако се често дешава, да девојка приликом удаје доноси спрему (у коју, као што је већ на- поменуто, долази рубље и кућевни намештај), да можемо као правило поставити: у свакој брачној заједници ствари, које сачињавају спрему, својина су женина. Према томе оправдано је узети, да постоји правна претпоставка, да су у једној по- родици рубље и кућевни намештај својина женина. На основу те правне претпоставке, жена није дужна доказивати својину тих ствари, ако би се то оспоравало, већ онај, који би то оспоравао, имао би доказати, да рубље и кућевни намештај не припадају жени²³.

²³ У колико је мени позната наша судска пракса, код нас бива обратно: жени се намеће дужност, да доказује својину рубља и кућевног намештаја. Ако има да се изврши пресуда или решење из покретних ствари мужа, онда се пише полицијској власти ради извршења, и ова има да узме дужникове ствари у попис (466. грађ. суд. пост.). Полиц. власт сматра, да се рубље и кућевни намештај у стану дужникову налазе „у његовом притежању“, па их онда као његову својину пописује, и кад би дужник за неку ствар, која би се у ње- говом притежању нашла, рекао да није његова својина, него неког другог, онда се ипак те ствари пописују, а оно лице, које се за господара пописаних ствари именује, саслушава се о својини истих, па ако оно одриче, да је вла- сник пописаних ствари, онда се ствари продају, а ако каже да су његове, онда се о томе извештава поверилац. Ако поверилац у року од 15 дана из- јави, да не признаје право својине онеме, који се за господара пописаних ствари издаје, онда полиц. власт упућује овога да пред судом докаже своје право својине. Према овим законским наређењима обично се жена, која би изјавила да су пописано рубље и кућевни намештај њена својина а не

§ 4. Удомљење

1. Удомљење је шири појам од спреме и мираза. Док у животу спрема и мираз означују извесне ствари, које родитељи дају кћерима приликом удаје, дотле се речју „удомљење“ и „удомити“ означаје дужност родитељска да своју кћер удоме, дакле, да раде и даду све оно, што ће јој удају омогућити. Удомљење није нарочити правничко-технички израз по нашем законику, као што је мираз. Расмотримо ли законска наређења, у којима се реч „удомљење“ појављује, онда ћемо видети, да по § 525. грађ. зак. удовица, која је живела у задружној кући, кад се преуда или родитељима својим врати, има права од задружне куће захтевати „простојно снабдевање ради удомљења по постојећем обичају.“ По § 397. грађ. зак.²⁴ женској деци припада у случају смрти оца или матере „уживање, издржање, снабдевање и простојно удомљење по постојећем обичају“. Када оставимо на страну случај из § 525. грађ. зак., којим се на овоме месту нећемо бавити, онда се о „удомљењу“, о коме је реч у § 397. грађ. зак., има рећи ово:

2. Ми смо раније видели, говорећи о миразу и спреми, да родитељи имају према својим кћерима моралну и законску дужност, да својим кћерима, ради омогућавања удаје, даду простојан мираз и спрему. Та обвеза родитељска јесте чисто лична, смрћу родитеља престаје и обвеза њихова да даду кћерима мираз и спрему, она дакле не прелази на на-

дужника — мужа, упућује на парницу против повериоца, да своје право својине докаже. А ово је, по моме мишљење, погрешно. Полиц. власт, кад има да извршује пописе покретне имовине мужевље, треба да сматра да се рубље и кућевни намештај не налазе у притежању мужа (дужника) већ жене, а у попис да узима друге покретне ствари дужникове. Као што је у тексту изложено, правило је у животу варошана, да је спрема (рубље и намештај) одиста својина женина: отуда и правна претпоставка да је у једној брачној заједници жена власник тих ствари. Како се она налази и у фактичкој власти над тим стварима (у државини), то је она и „притежалац“ истих, а не муж. Према свему овоме полиц. власт не треба да узима рубље и кућевни намештај у попис за дугове мужевље, док поверилац не докаже, да су ове ствари мужевља својина в. § 466 грађ. суд. пост. ал. 4.

²⁴ Овај § 397. гласи: „Колико мушке деце, на толико се делова дели имање родитељско и свако мушко дете добија раван део. А женској деци у овом случају припада уживање, издржавање, снабдевање и простојно удомљење по постојећем обичају“.

следнике родитеља. Али законодавац је, и ако је из наслеђа родитељског искључио женску децу, кад има у животу мушке, сматрао за потребно, да осигура будућност женске деце. Он није сматрао за довољно, да женској деци обезбеди само право²⁵²⁶ на заоставштини умрлог им родитеља, већ је наследницима наметнуо самосталну обвезу, да женској деци покојниковој даду пристојно удомљење по постојећем обичају. Тим законским легатом за наследнике са пријемом наследства рађа обавеза, да приликом удаје женске деце даду овој „удомљење“.

У почетку овога излагања о удомљењу казано је, да законодавац не казује, шта се под „удомљењем“ подразумева. Према томе не остаје нам ништа друго, до да гледамо на

²⁵ По моме мишљењу прописом § 397. у вези са § 414. грађ. зак., конституисано је на заоставштини покојниковој стварно право плодуживања у корист женске деце. Као што је законодавац то право конституисао у корист удовице, која као ни женска деца не учествују у наслеђивању кад има мушке деце, хотећи да је стварним правом заштити од могућих шикана од стране наследника, исто је тако другом тачком § 397. грађ. зак. стварно право плодуживања конституисано на заоставштини покојниковој у корист женске деце. Тиме су она, што се тиче издржавања, обезбеђена од несавесне браће, која би могла, кад тог стварног права не би било, занемарити дужности према сестрама и растурањем наслеђене имовине довести у опасност издржавање женске деце. Логично би било узети, да, кад је већ стварним правом обезбеђено издржавање женске деце, и удомљене буде прећутном хипотеком обезбеђено. Међутим наш законодавац не садржи прописа о томе: он познаје само прећутну хипотеку на заоставштини у корист удовичког плодуживања (в. законодавно решење од 17. апр. 1858. ВБр. 451 код § 414.) што је у осталом излишно, кад је удовичко уживање стварно право плодуживања (в. Ж. Перић, О правном карактеру удовичког уживања). Прописом § 397. грађ. зак. створена је обвеза наследника, да женској деци покојниковој приликом удаје даду „удомљење“; та је обавеза чисто облигационо право, загарантовано само личношћу наследника. Из овога се види каквaм је опасностима изложено ово право женске деце, кад су наследници несавесни људи.

²⁶ По моме мишљењу § 397. тиче се само случаја, кад по смрти једнога родитеља остану у животу мушка и неудомљена женска деца. На основу § 397. грађ. зак. не могу удомљена женска деца тражити удомљење (у које долази мираз и спрема) од наследника. Као што је раније изложено, она су за живота родитеља имала право да траже од ових мираз и спрему, смрћу родитеља престала је и та њихова обвеза. Кад законодавац у једној истој тачци §-а 397. говори о „уживању, издржавању, снабдевању и пристојном удомљењу“ женске деце, он онда није могао мислити и на ону женску децу, којима не припада издржавање из заоставштине, пошто су удата, те се о њима мужеви старају. Он је могао помишљати на женску децу, која су у кући родитељској, па како им није дао право наследства, он им је дао право уживања родитељске заоставштине и право да траже од наследника удомљење.

практичан живот. Шта значи дакле у практичном животу: да женској деци припада право да од наследника својих родитеља траже „пристојно удомљење по постојећем обичају?“

„Удомити“ девојку значи у животу то исто што и удати је. Ми смо раније, говорећи о миразу и спреми, видели да се наше девојке варошанке, у огромном броју случајева, могу само тако удати, ако имају мираз и спрему. Кад дакле девојкама припада од наследника „удомљење“, и кад се оне могу само тако „удомити“, ако имају спрему и мираз, онда оне могу захтевати од наследника, да им удомљење омогуће, да им дакле даду мираз и спрему.

4. Удомљење има бити „пристојно“ и према „постојећем обичају“. Тиме је одређена величина мираза и спреме, коју девојке могу да траже од наследника својих родитеља. За величину мираза и спреме (удомљења) меродавна је величина чисте заоставштине, коју наследници наслеђују, и број девојака, којима су наследници обавезни дати удомљење. У животу зна се колико се даје на име спреме и мираза уз девојке, које припадају разним друштвеним сталежима. Према томе наследници имају дужност девојкама дати онолико на име удомљења, колико би им за живота свога дао родитељ, кога они наслеђују. То се дакле хтело казати законским речима „пристојно удомљење по постојећем обичају“. У случају спора имало би се путем вештака утврдити, колико су наследници дужни дати девојкама на име удомљења.

5. Право женске деце, да од наследника својих родитеља траже удомљење, може застарети. Ако женско дете после удаје за 24 године не тражи од наследника удомљење, онда по истеку тога времена неће то моћи више тражити. Његово је право тада застарело, јер § 930 а грађ. законика наређује: „Ако у смотрењу застарелости законом није друкчије наређено — а за удомљење не постоји односно застарелости никакво особито наређење — онда сва права према другоме... губе се по правилу, ако се за 24 године не употребе...“²⁷

²⁷ Мислим да се пропис § 934. грађ. зак. који прописује да застарелости нема места против оних личних дужности, које члановима једне породице спрам других чланова исте породице припадају, не може применити на обавезу наследника, да кћерима покојниковим даду пристојно удомљење. Те „личне дужности“ које се у овом законском наређењу спомињу, тичу се само

6. Кад наследници према кћери покојниковој испуне обавезу односно давања удомљења, кад јој дакле даду мираз и спрему, онда се имају применити они законски прописи, које смо изложили, говорећи о миразу и спреми, што их дају родитељи за живота свога. Тај мираз и та спрема, коју наследници кћерима покојниковим дају, има исту правну природу, коју имају мираз и спрема дати за живота родитеља. На њима се стичу иста права и муж има у погледу поступања с миразом и спремом и враћања исте дужности.

оних породичних чланова, који стоје у односу мужа и жене, деце и родитеља, а не и браће и сестара, који као сродници немају никаквих личних дужности једно према другоме. И удомљење, које браћа дугују сестрама, не дугују им то као браћа, већ као наследници покојникови. Та обавеза њихова да даду удомљење не потиче из сродничког односа, она не долази у личне дужности једнога члана породице према другоме, па за то и може застарети.

4

ПРЕГЛЕД НОВИХ КЊИГА

1. ГЛОБАЛИЗАЦИЈА И ГЕОПОЛИТИКА ИДЕНТИТЕТА
Љубиша Деспотовић
Сремски Карловци: Каирос, 2017.
2. МАКИЈАВЕЛИ: ВЛАДАР ИЛИ НОВО ПОЛИТИЧКО УМЕЋЕ
Ив Шарл Зарка, Тјери Менисје
Београд: Федон, 2017.
3. НАЦИСТИЧКИ МИТ: ДЕКОНСТРУКЦИЈА ХРИШЋАНСТВА
Жан-Лик Нанси
Београд: Факултет за медије и комуникације, 2017.
4. ГОВОРИ КОЈИ СУ ПРОМЕНИЛИ СВЕТ
Београд: Evro Book, 2017.
5. УЗОРИ ХРАБРОСТИ
Џон Ф. Кенеди
Београд: Albion Books, 2017.
6. СВЕТ У НЕРЕДУ: АМЕРИЧКА СПОЉНА ПОЛИТИКА И КРИЗА СТАРОГ ПОРЕТКА
Ричард Хас
Београд: Центар за међународну сарадњу и одрживи развој – ЦИРСД, 2017.
7. УМИРАЊЕ ЈУГОСЛАВИЈЕ
Синиша Корица
Нови Сад: Прометеј, 2017.
8. SECURITAS RES PUBLICA: КРАТКА ИСТОРИЈА БЕЗБЕДНОСТИ
Борис Кршев
Нови Сад: Прометеј, 2017.
9. ГЛОБАЛИЗАЦИЈА И ЊЕНЕ ПРОТИВРЕЧНОСТИ:
АНТИГЛОБАЛИЗАЦИЈА У ТРАМПОВОЈ ЕРИ
Џозеф Е. Стиглиц
Београд: Miba Books, 2018.
10. ВАТРА И БЕС: БЕЛА КУЋА ПОД ТРАМПОВОМ УПРАВОМ
Мајкл Вулф
Београд: Чаробна књига, 2018.
11. НИЈЕ ДОВОЉНО РЕЋИ НЕ: КАКО ДА СЕ ОДУПРЕМО ТРАМПОВОЈ ПОЛИТИЦИ ШОКА И ИЗГРАДИМО СВЕТ КАКАВ НАМ ЈЕ ПОТРЕБАН
Наоми Клајн
Београд: Самиздат Б92, 2018.
12. ПОСЛЕ ЕВРОПЕ
Иван Крастев
Београд: Самиздат, 2018.

13. АЛХЕМИЈА ТАЈНИХ МАЈСТОРА МАСОНЕРИЈЕ
Бојан Тимотијевић
Београд: АКИА Mali princ, 2018.
14. СРПСКИ НАЦИОНАЛНИ ИНТЕРЕС: НАЦИОНАЛНИ И КУЛТУРНИ ИДЕНТИТЕТ КАО ОСНОВА СРПСКОГ НАЦИОНАЛНОГ ИНТЕРЕСА
Владимир Првуловић
Нови Сад: Прометеј, 2018.
15. АМЕРИЧКИ ПРЕДСЕДНИК КАО ШЕФ ДИПЛОМАТИЈЕ И ВРХОВНИ ЗАПОВЕДНИК: УСТАВНОПРАВНА АНАЛИЗА
Владимир Микић
Београд: Службени гласник; Досије студио, 2017.
16. ЦИХАД И СМРТ
Оливије Роа
Нови Сад: Академска књига, 2017.
17. АГОНИЈА ЈУГОСЛАВИЈЕ
Андрија Чолак
Београд: Лагуна, 2017.
18. РАЗБОЈНИЧКА ДРЖАВА: КОСОВО У СВЕТСКОЈ ПОЛИТИЦИ
Јелена Георгијевна Пономарјова
Београд: Evro Book, 2017.
19. ЗА СПОРАЗУМ О ДЕМОКРАТИЗАЦИЈИ ЕВРОПЕ
Стефани Енет
Нови Сад: Академска књига, 2017.
20. АНАТОМИЈА ДРУГЕ СРБИЈЕ
Маринко М. Вучинић
Београд: Catena mundi, 2016.
21. ПРОТИВ ДВОСТРУКЕ УЦЕНЕ
Славој Жижек
Београд: Лагуна, 2016.
22. ОБОГАЉЕНА АМЕРИКА: КАКО УЧИНИТИ АМЕРИКУ ПОНОВО ВЕЛИКОМ
Доналд Ц. Трамп
Београд: Службени гласник, 2016.
23. РЕХАБИЛИТАЦИЈА ДРАЖЕ МИХАИЛОВИЋА: ПОЛИТИЧКО НАСИЉЕ НАД ИСТИНОМ И ПРАВОМ
Александар Секуловић
Београд: Савез антифашиста Србије; Земун: Мостарт, 2016.

PREPORUČUJEMO

1. Stefani Enet, Toma Piketi, Gijom Sakrist, Antoan Voše: **ZA SPORAZUM O DEMOKRATIZACIJI EVROPE** / Novi Sad: Akademska knjiga, 2017.

Preuzeto sa sajta:

<https://dereta.rs/c3316de1-f9be-407c-85c6-5faf29a4d918/Za-sporazum-o-demokratizaciji-Evrope.aspx#.XMwB2LjNS2A>

Kako zaustaviti zapljuskivanje populističkog talasa koje pokušava da poremeti naše demokratije? Kako preduprediti raspad Evropske unije? Da bismo raskinuli sa nepodobnim ekonomskim politikama, da bismo smanjili stezanje kaiša i izborili se protiv nejednakosti, nužno je što pre demokratizovati upravljanje evrozonom.

Plan sporazuma, predstavljen i komentaran u ovoj knjizi, koji je sastavio tim pravnika, političkih analitičara i ekonomista, a prepravio Benoa Amon (Benoît Hamon), ustanovljuje Parlamentarnu skupštinu evrozone koja bi omogućila unapređenje fiskalne i socijalne pravde. Sporazum mogu usvojiti zemlje članice evrozone. Tekstu sporazuma prethodi uvod u kojem se na pedagoški način iznosi njegova implementacija. Cilj je da se svaki građanin uključi u evropsku raspravu, i da različite socijalne i političke snage doprinesu poboljšanju ovog projekta, kako bismo izašli iz zle kobi koja nas okružuje.

2. Siniša Korica: **UMIRANJE JUGOSLAVIJE** / Novi Sad: Prometej, 2017.

Preuzeto sa sajta:

<https://dereta.rs/c0a32ff0-957b-464a-b798-9bae330ed60a/Umiranje-Jugoslavije.aspx#.XMwC-LjNTZI>

U susretu istorijskih i biografskih podataka Siniša Korica nam na originalan način prikazuje razmenu darova između prirodom prelepe Srbije i turbulentnih društvenih procesa u sopstvenoj kući koju smo napravili „nasred druma“ između Pacifika i Indijskog okeana. U knjizi je reč o poetski obojenom ekonomsko-sociološkom veštačenju duha vremena socijalizma, te godina devedesetih, da bi na isti način autor priču završio s dobom tranzicijskim. Zakoračio je i u 2017. u kojoj nam otkriva znakove pored puta naše neposredne budućnosti. Prošlost, sadašnjost i budućnost je triptih esejističkih reportaža Siniše Korice kao neka vrsta lagane lirske šetnje kroz našu noviju istoriju.

Zoran Kolundžija

3. Ljubiša Despotović: **GLOBALIZACIJA I GEOPOLITIKA IDENTITETA** / Sremski Karlovci: Kairos, 2017.

Preuzeto sa sajta:

<https://dereta.rs/7d803c51-d00f-4927-a46d-a9aacfd8bf8a/Globalizacija-i-geopolitika-identiteta.aspx#.XMwEHrjNTZI>

U ovoj knjizi, autor je izneo dva glavna tematska kruga problema: prvi je fokusiran na analizu uništenja institucionalne strukture i poretka nacionalne države u procesima globalizacije, a drugi objašnjava dekonstrukciju identitetskih sadržaja kako onih nacionalnih predznaka, tako i versko-konfesionalnog karaktera.

4. Dejan Mikavica: **PREČANSKI SRBI U VELIKOM RATU 1914–1918** / Novi Sad: Prometej; Radio-televizija Vojvodine, 2018.

Preuzeto sa sajta:

<http://www.prometej.rs/prodavnica/precanski-srbi-do-sloma-austrougarske/precanski-srbi-u-velikom-ratu/>

Monografija Prečanski Srbi u Velikom ratu 1914–1918. nastala je kao rezultat višegodišnjeg istraživanja autora u arhivama i bibliotekama od Beča i Budimpešte, preko Zagreba, do Sremskih Karlovaca i Beograda. Osnovna ideja je bila da se ova važna tema srpske historiografije što detaljnije izuči i konačno napiše monografija, čitav vek od raspada Dvojne monarhije i stvaranje Kraljevine Srba, Hrvata i Slovenaca. Mnogobrojni događaji, podaci o raseljenim, interniranim, proteranim Srbima, o njihovom učešću u austrougarskoj vojsci ili ciljevi ratne politike Dunavske monarhije, tumačeni su često na osnovu sećanja pojedinaca ili naknadnih interpretacija u dnevno-političkom kontekstu. Istorijski izvori i arhivska građa u velikoj meri su nam pomogli da jasno i precizno sagledamo punu sliku Austro-Ugarske u Velikom ratu i posebno Srba u okvirima ove multinacionalne carevine.

iz Predgovora

5. Dejan Mikavica: **SRPSKA VOJVODINA: Od autonomije do prisajedinjenja 1683 – 1918** / Novi Sad: Prometej; Radio-televizija Vojvodine, 2018., 2018.

Preuzeto sa sajta: <http://www.prometej.rs/prodavnica/precanski-srbi-do-sloma-austrougarske/srpska-vojvodina/>

Političko-teritorijalna autonomija Srba okupljenih u okviru Karlovačke mitropolije, svoj najveći uspon doživela je proglašenjem Srpske Vojvodine u Sremskim Karlovcima (1848), a definitivni sumrak preostale, crkveno-prosvetne autonomije usledio je njenim suspendovanjem 1912. godine. U ovom periodu su autonomiju vojvođanskih Srba nastojali sačuvati ne samo crkveni već i svetovni liberalno-demokratski predstavnici naroda pri čemu su njenu konzervativno-privilegijalnu osnovu nastojali preformulisati, u okviru stranačke politike na Ugarskom saboru, isticanjem programa arondiranja županija po nacionalnom kriterijumu. Srpska Vojvodina je zahvaljujući njima sačuvana ne samo kao deo istorijskog sećanja već i kao zasebna ideja državnosti prečanskih Srba u Habzburškoj monarhiji i očuvanja njihovog nacionalnog identiteta u vremenu izrazite, institucionalno osmišljene mađarizacije, posle

preuređenja države na dualističkim osnovama i usvajanje zakona koji su se na autonomiju odnosili, na Ugarskom saboru (1868).

6. Mirko Đemić: **PUSTOLOVINE BAČKOG OPSENARA** / Beograd: Dereta, 2016.

Preuzeto sa sajta:

<https://dereta.rs/0f76f985-34b0-48a5-ab97-e67e9045487d/Pustolovine-backog-opsenara.aspx#.XMwFWLjNTZI>

Nagrada „Miroslav Dereta” za 2018.

U romanu *Pustolovine bačkog opsenara* narator, pedesetogodišnji otpravnik vozova, bavi se rekonstrukcijom životopisa mogućeg pretka Dimitrija Vujića, glavnog junaka ove pripovesti, neobičnog čoveka, pustolova, karijeriste i lažova s polovine XVIII veka. Posredno, preko rekonstruisanja detalja misteriozne i nedovoljno jasne priče o drugom čoveku, narator pravi rekapitulaciju vlastitog života, ili bolje reći sopstvenog osećanja života. Na osnovu šturih dokumenata i porodičnog predanja, gradi se lik Dimitrija Vujića, bačkog Kazanove i avanturiste, s namerom da se razume njegova uloga u dvorskim spletkama po evropskim dvorovima na kojima je često zauzimao veoma uticajne položaje.

Ono što izgleda razdvojeno vremenom, prostorom i karakterom, kako pripovedanje odmiče, pokazuje se sve više kao slično, srodno, istovetno. S jedne strane stoje događaji neobičnog pretka, a sa druge – bogatstvo emocija i doživljaja, detaljno nijansiranje delikatnog i senzitivnog naratorovog sveta, o kome ne saznajemo preko ličnih biografskih podataka, već kroz njegov doživljaj samog Vujića. Tako se od naizmjenične naracije o prošlosti i sadašnjosti, o tuđem i sopstvenom, u ovom raskošnim jezikom ispisanom romanu, formira treći sloj, u kome se od događaja jednog i doživljaja drugog života stvara moguća celovitost postojanja.

5

ЛИСТА НАЈЧИТАНИЈИХ КЊИГА

**ЛИСТА НАЈЧИТАНИЈИХ КЊИГА У БИБЛИОТЕЦИ УПРАВЕ
ЗА ПЕРИОД МАРТ–АПРИЛ 2019. ГОДИНЕ**

1. КАРТА И ТЕРИТОРИЈА
Мишел Уелбек
Београд: Плато, 2011.
2. КУЛА ОД КАРАТА: ТРЕЋИ ДЕО ТРИЛОГИЈЕ
МИЛЕНИЈУМ
Стиг Лашон
Београд: Чаробна књига, 2009.
3. КУЋА
Ивана Ђилас
Београд: Боока, 2018.
4. МИНИСТАРСТВО НЕИЗМЕРНЕ СРЕЋЕ
Арундати Рој
Београд: Лагуна, 2017.
5. МОЈА ГЕНИЈАЛНА ПРИЈАТЕЉИЦА
Елена Феранте
Београд: Воока, 2017.
6. ХЛАДНОКРВНО
Труман Капоте
Београд: ИРС, 2017.
7. ЦРВЕНИ ИБИС
Марија Микетић
Београд: Euro Book, 2018.
8. БЕЖИ, ЗЕКО, БЕЖИ
Џон Апдајк
Београд: Лагуна, 2018.
9. ЖУТИ СВЕТ: ВЕРУЈТЕ У СВОЈЕ СНОВЕ И
СНОВИ ЋЕ СЕ ОСТВАРИТИ
Алберт Еспиноса
Београд: Лагуна, 2018.
10. КАД ЈЕ НИЧЕ ПЛАКАО
Ирвин Јалом
Београд: Плато, 2001.